

TARTU LINNAVOLIKOGU

MÄÄRUS

Nr 90

27. mai 1999a.

Arengustrateegia Tartu 2012 kinnitamine

Võttes aluseks kohaliku omavalitsuse korralduse seaduse (RT I 1993, 37, 558; 1994, 12 200; 19, 340; 72, 1263; 84, 1475; 1995, 16, 228; 17, 237; 23, 334; 26-28, 355; 59, 1006; 97, 1664; 1996, 36, 738; 37, 739; 40, 773; 48, 942; 89, 1591; 1997, 13, 210; 29, 449; 450; 69, 1113; 1998, 28, 366; 59, 941; 61, 984; 1999, 10, 155; 27, 392; 29, 401) § 9 ja § 22 p 7, Tartu linna põhimääruse (RTL 1997, 102, 603) § 5 p 4 ja ära kuulanud abilinnapea Anto Ili ettekande, Tartu Linnavolikogu

m ä ä r a b:

1. Kinnitada arengustrateegia Tartu 2012 vastavalt lisale.
2. Linnavalitsusel välja töötada Tartu linna arengukava aastateks 2000-2003.
3. Määrus jõustub 15. juunist 1999. a.

Väino Kull
Esimees

ARENGUSTRATEEGIA

TARTU 2012

Tartu
1999

SISUKORD

1. SISSEJUHATUS	4
2. PÕHIMÕISTED	4
3. ARENGU SENISED SUUNDUMUSED JA MÕJURID	5
3.1. Linnaelu areng	5
3.1.1. Tartu esimesel iseseisvusperioodil	5
3.1.2. Okupatsiooniperiood	6
3.1.3. Taasiseseisvumisjärgne üleminekuperiood	6
3.2. Globaalsed trendid	7
3.3. Eesti-sisesed mõjurid	8
4. ARENGUEELDUSED	8
5. VÕIMALIKUD ARENGUSTSENAARIUMID	10
5.1. Integratsiooni edendaja	10
5.2. Akadeemiline eneseimettleja	11
5.3. Regionaalne koondaja	11
6. VÕTMEVALDKONNAD	12
7. VISIOON	12
7.1. Tartu on akadeemilise elu keskus, tunnustatud ülikoolilinn, teadus- ja hariduskeskus	12
7.2. Tartu on innovatsiooni edendav, investeerijale atraktiivne, ettevõtlust ja kõrgtehnoloogilist tootmist soosiv linn	12
7.3. Tartu on meditsiinikeskus	13
7.4. Tartu on rahvuskultuuri säilitaja ja edendaja, kultuurikandja	13
7.5. Tartu on atraktiivne elupaik, tervislik, tervist edendav ja kaitsev linn	13
7.6. Tartu on rahvusvaheline logistikakeskus	13
7.7. Tartu on Emajõe keskne turismilinn	13
7.8. Tartu on riiklike funktsioonide kandja ja Eesti regionaalarengu ideoloog	14
8. MISSIOON	14
9. ARENGU ÜLDEESMÄRK	14
10. ARENGUPÕHIMÕTTED	14
11. TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE	15

12. ARENGUMUDEL	15
12.1. Institutsionaalne koostöö linnas, regioonis ja rahvusvahelisel tasemel	15
12.2. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia	15
12.3. Haridus ja teadus	16
12.4. Multiprofiilne meditsiin	16
12.5. Ettevõtlus, arendus- ja tugistruktuurid	16
12.6. Kultuur ja sport	17
12.7. Sotsiaalne turvalisus	17
12.8. Teed ja arengukoridorid	18
13. ARENGUMUDELI SEOS ÜLDPLANEERINGUGA	18
14. ARENGUMUDELI ELLUVIIMINE	22
14.1. Demokraatia arendamine, koostöö ja võrgustumine	22
14.2. Haridus ja teadus	23
14.3. Meditsiin ja tervisedendamine	25
14.4. Ettevõtlus ja innovatsioon	25
14.5. Infrastruktuur	26
14.6. Elukeskkond	27
14.7. Sotsiaaltoetused	28
14.8. Kultuur, sport ja vaba aeg	29
14.9. Elluviimise organisatsioon ja rahastamine	29
14.10. Tulemuste mõõtmine, seire ja hindamine	30
LISAD	
Lisa 1. Tartu arengustrateegia koostamine, töökorraldus, osavõtjad, ajakava ja kasutatud kirjandus	31
Lisa 2. Ülevaade Tartu arengueeldustest	39

1. SISSEJUHATUS

Tartu on meile teadaolevast esmamainimisest aastal 1030 käinud läbi pika ja kireva arengutee. Linna ajalugu on suuresti seotud tema geopoliitilise asendiga. Tänu soodsale geograafilisele paiknemisele vee- ja maismaateede sõlmpunktis on Tartu täitnud aastasadu Lääne ja Ida vahendaja rolli Läänemere regioonis. Seejuures on “väravaks” olemine teinud läbi suuri muutusi. Lihtsast kauba ja teenuste vahendamisest on üha enam mindud üle intellektuaalsete väärtuste loomisele, levitamisele ja populariseerimisele. Just hariduse väärtustamine ja sellega seotu on andnud Tartule kindla koha Eesti ja maailma kultuuriloos.

Eesti iseseisvuse taastamine 1991. aastal andis Tartule uue võimaluse määratleda oma koht maailmas. Ühiskonna avatusest tulenevalt tuleb Tartul integreeruda maailma, mis on senikogetust märksa mitmekesisem. Kui linna sisestruktuur sarnaneb selle sajandi kahekümnendate ja kolmekümnendate aastate Tartu omaga, siis tema positsioon väliskeskkonna suhtes on täiesti uus. Infotehnoloogia areng, majanduse globaliseerumine ning inimeste ja institutsioonide ülemaailmne võrgustumine on tekitanud modernse ruumikorralduse. Muutunud poliitiliste ja majanduslike jõujoonte tingimustes tähendab oma koha leidmine Tartule uute, varasemast märksa tõsisemate valikute tegemist. Kas linn suudab vastata aja nõuetele ja olla mitte ainuüksi Eesti innovaatiliseks uuendajaks, on saanud arengu põhiküsimuseks. Tartu tänased asukohaerialised, sotsiaalne, majanduslik ja kultuuriline potentsiaal vajab konkurentsis püsimiseks uusi lähenemisviise. Tartu edu ja positsioon Euroopas sõltub sellest, kui tunnustatud koha suudab ta saavutada Läänemere regioonis.

Nagu iga organism, elab ka linn oma arengus üle murdelisi perioode. Ka Tartu linnal on olnud aegu, mil Eesti-siseselt või väljastpoolt on teadlikult või mitteteadlikult tehtud kaalukaid otsuseid. Olulised sündmused olid Tartu astumine Hansa Liidu liikmeks 13. sajandil, ülikooli Academia Gustaviana avamine 1632 ja ülikooli taasavamine 1802, Eesti Postimehe väljaandmine 1864, Eesti esimese üldlalupeo korraldamine 1869 ja teatri Vanemuine asutamine 1870. Nendest sündmustest on välja kasvanud tegevused ja traditsioonid, mis määravad linna palge tänapäevani. Eelöelduga juhitaagu tähelepanu asjaolule, et linna areng on protsess, mille sihipäraseks suunamiseks on vaja pikaajalist strateegiat.

Valikud lahendites, mis esmapilgul näivad mitteolulised, võivad panna aluse suurtele muudatustele. Linna tulevikuvisioni esitamine ja võimalike arengusuundumuste lahtimõtestamine, linna tugevuste ja nõrkuste ning väliskeskkonnast tulenevate võimaluste ja ohtude analüüs annavad aluse tuleviku prognoosimiseks. Mõistagi ei anna ka parim tulevikukäsitlus iseenesest veel kindlust, et soovitu täitub. Küll aga tuleb pöörata tähelepanu veel ühele asjaolule. Nimelt, tulevikku üksnes ei ennustata, vaid ka kujundatakse. Sellest tulenevalt sõltub arengustrateegias püstitatu saavutamine oluliselt sellest, kui energiliselt asutakse seatud ülesannete täitmisele. Mida enam üksmeelt linna arengustrateegias saavutatakse ja mida rohkem linnaelanikke, asutusi, ettevõtteid ja organisatsioone kaasatakse selle elluviimisse, seda suurema tõenäosusega soovitu kõigi ühistöö tulemusena teoks tehakse. Seega tuleb Tartu arengustrateegiat aastani 2012, mis on valminud aastatel 1997-1999 Tartu Linnavalitsuse eestvedamisel paljude inimeste koostöona, vaadelda kui ühte võimalikku tulevikku, mille saatus on elluviijate kätes.

2. PÕHIMÕISTED

Arengukava – arengustrateegiast lähtuv lähemate eesmärkide saavutamist kavandav dokument. Arengukava viiakse ellu programmide, projektide ja eelarve kaudu.

Arengumudel – arengu visioonist, missioonist ja eesmärkidest lähtuv üldine terviklahend.

Arengunäitajad – sotsiaalmajanduslikud näitajad, mille kaudu mõõdetakse linnaelu eri valdkondade muutumist.

Arengustrateegia – kokkulepitud eesmärkide saavutamiseks visioonist lähtuv üldine teostustee, mis arvestab linna tugevusi ja nõrkusi ning väliskeskkonnast tulenevaid võimalusi ja ohte.

Innovatsioon – uuenduslikke ideid, muutusi ja tegevusi edendav ning toetav protsess.

Logistika – inimeste, materiaalsete ja mittemateriaalsete ressursside efektiivne ja otstarbekas liikumine koos vajaliku informatsiooniga lähtepunktist sihtpunkti, vajadusel ja võimalusel koos väärtuste vahepealse ladustamise/säilitamise ja väärtustamisega, nii et oleks tagatud efektiivsus ja otstarbekus.

Missioon – kohustused ja tegevused, mida linn peab kandma ja täitma, et jõuda soovitud tulemuseni (visioonini).

Ruumiline planeerimine – linna territooriumi planeerimine, mis peab silmas linna ja tema osade füüsilise ruumi funktsioonide määramist püstitatud visioonist, eesmärkidest, ülesannetest ja tegevuskavadest lähtuvalt.

Stsenaarium – tõenäolise tulevikusituatsiooni või -sündmustiku kirjeldus.

SWOT-analüüs - meetod protsessi, nähtuse, olukorra vms eri külgede analüüsiks. Tuleneb ingliskeelsete sõnade (*strengths* – tugevused, *weaknesses* – nõrkused, *opportunities* – võimalused, *threats* - ohud) algustähtedest.

Säästev areng – areng, mis tagab nii praegu kui tulevikus inimesi rahuldava elukeskkonna ja majanduse arenguks vajalikud ressursid looduskeskkonda oluliselt kahjustamata ning looduslikku mitmekesisust säilitades.

Tegevuskava – konkreetsete ülesannete loend, mida on vaja eesmärkide saavutamiseks täita.

Tüvikaart – plaan, mis koondab olulisima arengustrateegiast ja linna üldplaneeringu põhi- ning teemakaartidest, võtab kokku arengut mõjutavad tegurid ning väljendab arengustrateegiast tulenevaid ruumilisi prioriteete.

Visioon – linna soovitud tulevikupilt, mida tahetakse teatavaks ajaks saavutada.

Üldeesmärk – visioonist lähtuv üldkirjeldus, milleni soovitakse seatud ajaks jõuda ning mis on määratletav, mõõdetav, realselt elluviidav ja liigendatav.

3. ARENGU SENISED SUUNDUMUSED JA MÕJURID

Tartu linna arengukäik kajastab ühiskonna moderniseerumist ning geopoliitilises ruumis toimunud muutusi. Rahvusvaheline ruumilise arengu raamkava – Läänemeremaade visioon ja strateegiad 2010 (VASAB 2010), üleriigiline planeering Eesti 2010, arengustrateegia Tartumaa 2000+ ja Tartumaa maakonnaplaneering näitavad, milliseks peaks lähiaegadel kujunema Eesti ühiskonna ja Tartu lähiümbruse ruumikorraldus. Tartut nähakse Läänemere regioonis olulise innovatsioonikeskusena, mille tulevik sõltub üha enam tema rahvusvahelistumisest.

3.1. Linnaelu areng

3.1.1. Tartu esimesel iseseisvusperioodil

Eesti iseseisvusperioodil 1918-1940 andsid linnas tooni hariduslikud ja kultuurilised väärtused. Tartu oli Eesti vaimne kants. Siinne koolivõrk andis haridust kõigil tasemetel. Tartu Ülikool oli Eesti rahvusliku haritlaskonna peamine ettevalmistamiskoht. Kodu- ja välisõppejõudude koostöö tulemusel jätkus Tartu rahvusvahelise tuntuse kasv teadusvallas. Tänu Eesti Rahva Muuseumile, kunstikoolile Pallas, ajalehele Postimees jt. püsis linn juhtival kohal Eesti kultuurielus. Majanduses domineerisid väikeettevõtted, mis teenindasid peale linnakodanike valdavalt Lõuna-Eesti turgu. Enim olid arenenud puidu- ja toiduainetööstus. Linnas elas 1934. aasta rahvaloenduse andmeil 58 876 elanikku, mis moodustas 5,2% Eesti rahvastikust ning 16,8% Eesti linnarahvastikust.

3.1.2. Okupatsiooniperiood

Eesti okupeerimise olulisemad tagajärjed Tartus olid:

- elanike arvu vähenemine, olulise osa kesklinna hoonestuse purustamine aastatel 1941-1944;
- linna industrialiseerimine - tööstussektori oluline kasv, tootmise spetsialiseerumine NSV Liidu turu tarvis;
- militaarsektori toomine linna koos sõjaväelennuvälja ja -linna rajamise ning linnaehituspiirangute kehtestamisega;
- keskvõimu tsentraliseerimispoliitika tagajärjel linna administratiiv-, haridus- ja kultuurifunktsioonide tähtsuse langus, haridus- ja kultuuriasutuste üleviimine Tallinna ja Tartu tähtsuse vähenemine Eesti asustussüsteemis;
- linna sulgemine rahvusvaheliseks suhtluseks, mis tõi kaasa ülikooli juba niigi kärbitud rahvusvaheliste sidemete koomaletõmbamise, teadustöö spetsialiseerumise ja orientatsiooni eelkõige üleliiduliste tellimuste täitmisele;
- ulatuslik sisseränne eelkõige Venemaalt, eestlaste osakaalu vähenemine linna rahvastikus ning venekeelse elanikkonna tekkimine;
- linna planeeringulise struktuuri ulatuslik muutumine, elamuehituse laiendamine, mille tagajärjel tekkisid mitmekorruseliste paneelmajadega uuselamurajoonid;
- Tartu transiitsõlme tähtsuse kasv, mis seondus eelkõige raudtee kauba- ja reisijavoogude kasvuga;
- linnaelu riiklik planeerimine, teenindus- ja kommunaalsektori alakaetus ning kohaliku eripära ja initsiatiivi eiramine;
- surve kasv linna looduskeskkonnale ja ulatuslik keskkonnareostus, eriti sõjaväelennuväljalt pärinev.

Kokkuvõttes – Tartu muutus okupatsiooniperioodil järk-järgult industriaalsemaks ning üleliiduliste huvide kandjaks. Linna vahetus naabruses asunud Nõukogude Liidu militaarkompleksist põhjustatud suletus takistas Tartu kui ülikoolilinna arengut ja linna kujundavate majandusharude normaalset toimimist. Kõigele vaatamata jätkus Tartus rahvuskultuuri säilitamine ja rahvusliku vaimsuse arendamine.

3.1.3. Taasiseseisvumisjärgne üleminekuperiood

Eesti iseseisvuse taaskestamine ja sellele järgnenud siirdeperioodi muutused on Tartus selgesti jälgitavad:

- Vene Föderatsiooni vägede lahkumine ja sellega kaasnev militaarinfrastruktuuride tulek tsiviilkäibesse;
- linna elanikkonna kahanemine eelkõige seoses sõjaväelaste ja nende pereliikmete lahkumisega;
- tootmise oluline langus (aparaadiehitus, metallitöötlus, ehitus, põllumajandussaaduste töötlemine) ja madala kasutamintensivsusega tootmismaa laienemine majanduse restruktureerimise tagajärjel. Oma koha säilitasid mööbli-, õmblus- ja trükitööstus, vähemal määral masinaehitus. Nende tegevusvaldkondade edu põhineb eelkõige Läände orienteeritud allhanketööl, millega on kaasnenud uute tehnoloogiate sisseostmine;
- teenindussektori kiire kasv - kaubandus, toitlustus, meelelahutus, kindlustus, pangandus, kinnisvarateenused ja majutus;
- nii maantee- kui raudteetranspordi teenuste mahu langus, seda nii reisijate veos kui kaubavoogudes;
- nüüdisaegse infotehnoloogia ja telekommunikatsioonivahendite kasutuselevõtt;
- linna haridusasutuste õppegevuse mitmekesistumine. Juhtpositsiooni on hoidnud Tartu Ülikool, mille tudengkond on kõrghariduse dekontsentratsioonile vaatamata kasvanud.

Põllumajandusülikool on suutnud oma positsioonid säilitada. Tähtsustunud on Tartu gümnaasiumide roll Lõuna-Eesti laste harimisel. Tartu etendab suuremat osa kutse-, täiend- ja ümberõppes;

- teadustegevuse laienemine ülikoolides ja sobitumine rahvusvahelistesse koostöövõrkudesse. Teadusuuringute tegemine meditsiini, bio- ja geenitehnoloogia, füüsika, infotehnoloogia, arvutiteaduse, veterinaaria ja keskkonnakaitse alal maailmas arvestataval tasemel. Tähtsustunud on arendustegevus. Teadussaavutuste evitamise kiirendamiseks on loodud rahvusvahelises koostöös tegutsevaid tugistruktuure (näit Sihtasutus Tartu Teaduspark, Euroopa Liidu Innovatsiooniinfo Keskus);
- linnas paiknevate meditsiinasutuste ja sellega seotud teaduskorralduse reformimine;
- riigi- ja munitsipaalearvelise sektori domineerimine linnas ning erasektori majandusmõju suhteline nõrkus;
- aktiivsemate ja ärksamate inimeste huvide realiseerimine väljaspool Tartut;
- pendelrände tagamaa suurenemine ja lähivaldadest Tartusse tööl käijate arvu kasv.

Kokkuvõtteks võib öelda, et ülemineku käigus on Tartu lähenenud oma ennesõjaaegsele olukorrale. Tartus elab umbes 7 protsenti Eesti rahvastikust. Tööhõives on juhtkohal avalik sektor. Investeeringud tulevad valdavalt riigi- ja munitsipaalearvest. Tartul on oluline koht rahva vaimse pärandi säilitamisel ja rahvuskultuuri arendamisel. Linna integratsioon maailmamajandusse on käivitunud ning Tartu haridus- ja teadusasutused teevad samme rahvusvahelistumiseks ning oma turuniši leidmiseks ja kindlustamiseks globaalkonkurentsis. Kas tegemist on linna renessansiga, näitab tulevik. Et olla edukas 21. sajandil, on vaja enam kui rahvaarvult Eesti teise linna staatust.

3.2. Globaalsed trendid

Ülemaailmsetest suundumustest tuleb silmas pidada:

- info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning liberaalse majanduse tulemusena tekkivat globaliseerumist. Tooraine, tööjõu, kapitali ja toodangu mobiilsus võimaldab kutsuda esile kiireid muutusi maakera eri paikades. Piirkondliku stabiilsuse tagajana ja edukuse eeldusena kasvab haritud ja kvalifitseeritud rahvastiku, elukestva õppesüsteemi ja teadusarendustegevuse tähtsus. Intellektuaalsete väärtuste osakaalu kasv materiaalsetes teenustes ja kaupades sunnib mõtlema inimese väärtustamisele majandamises. Uus lisaväärtus ei teki enam mitte niivõrd finantskapitaliga opereerimisest ja loodusressursside kasutuselevõttust, kuivõrd teadmistest ja oskustest, mis mõjutavad kapitali kasutamist, suunavad tehnoloogia arengut ja iseloomustavad tööjõu kvaliteeti;
- jätkub piirkondade funktsionaalne eristumine rahvusvahelises tööjaotuses. Linnade konkurentsivõime hakkab üha enam sõltuma organisatsioonide võrgustatusest, mis loob eeldused laiahaardeliseks regionaalseks koostööks - allhanketööd, logistika, koolitus jms. Integratsiooni eelduseks on infovahetus, mis saab toimida vaid nüüdisaegse info- ja kommunikatsioonitehnoloogia olemasolul ja rakendusvõimalustel. Virtuaalne kommunikatsioon muudab kaugused lähedaseks, tekivad võimalused kaugtöö rakendamiseks;
- keskkonnaprobleemid aktualiseeruvad ja säästva arengu põhimõtete elluviimine tähtsustub. Eelistatakse keskkonnasõbralikku elu- ja tootmiskeskonda, millest saab üks olulisi konkurentsifaktoreid. Elada säästvalt tähendab austada sotsiaalse õigluse printsiipi ning ökosüsteemi taastumise- ja taluvusvõimet.

Integreerudes maailmamajandusse ja seistes silmitsi infoühiskonna väljakutsetega, tuleb Eestil kui negatiivse rahvastikuarenguga riigil paratamatult teha aktiivseid samme poliitiliste partnerite leidmiseks. Euroopa Liidu, Läänemere regiooni ja Venemaa koostöös on Eestil oluline koht. Infotehnoloogia otsustav rakendamine, keskkonnasõbralik tootmine ja elamine, õppimine, teaduse, arendustegevuse ja tootmise läbipõimimine ning elukvaliteedi

tähtsustamine loovad eeldused Eestis hinnatava ettevõtluskliima ja elamiskeskkonna kujundamiseks. Rahvusvahelise positsiooni paranemine võimaldab osaleda kapitalikonkurentsis, mille areng on tihedalt seotud kohapealse kvalifitseeritud tööjõu taastootmise tasemega. Soodsa arengu korral on Eestil võimalus liituda Euroopa Liidu kui maailma peamise majanduskeskusega ja võita enesele mõningaid tuumikmajanduse funktsioone.

3.3. Eesti-sisesed mõjurid

Tartu tulevikku mõjutavad paljud Eesti ühiskonnas tervikuna aset leidvad muutused:

- sündimuse järsu languse, negatiivse iibe ja elanikkonna vananemise tõttu prognoositakse Eesti elanike arvu langust. Aastaks 2015 on Eesti elanikkond tänaste protsesside jätkudes vähenenud vähemalt 100 000 inimese võrra. Vanusstruktuuri halvenemisest tulenevalt rahvastikukoormus kasvab. Tööikka jõudvad rahvastikurühmad on võrrelduna pensionile siirdujatega väikesearvulised. Ebasoodsa majandusarengu korral võib aastaks 2015 Eestist välismaale asuda kuni 50 000 noort (Eesti 2010).
- Tallinna ja tema lähiümbruse majanduskasvu domineerimine teiste piirkondadega võrreldes. Investeeringute ja rahvastiku jätkuv koondumine Põhja-Eestisse. Regioonide majanduse ebavõrdne konkurentsivõime investeeringute saamiseks ja rahvusvahelises koostöös osalemiseks. Eelistatumad on suuremad linnad, transpordikoridorid ja turismipiirkonnad. Piirkonna arengut kujundava edutegurina kasvab tööjõu kvalifikatsiooni, teadus- ja arendustegevuse ning majanduskeskkonna paindlikkuse ja uuendamise võime osatähtsus.
- elukvaliteedi piirkondlikud erinevused süvendavad elanike ühiskondlikest hüvedest osasaamise erinevust. Riigi elanikkond koondub suurematesse linnadesse, tööpuudus kasvab eriti maal, mille tagajärjel tekivad ääremaad ja kasvavad sotsiaalsed pinged.
- Eesti ühinemine Euroopa Liidu majandus- ja sotsiaalruumiga suurendab riiklike kulusid töökeskkonna loomisele, sotsiaalhoolekandele ja -kindlustusele. Kasvab surve muuta avalikud teenused üha enam tasuliseks, eriti hariduses ja tervishoius.
- kasvab säästva arengu printsiipide tunnustamine ja nende järgimine. Rangemate keskkonnakaitse- ja terviseohutusnõuete kehtestamine tingib inimeste keskkonnateadlikkuse kasvu. Järjest rohkem lähtutakse puhta tootmise põhimõtetest. Eesti ja Euroopa Liidu integratsiooni käigus rahastatakse EL struktuurifondidest maaelu ja põllumajanduse arendamist ning keskkonna ja transpordi infrastruktuuride väljaehitamist. Need investeeringud peaksid soodustama just Lõuna-Eesti arengut.

Tartul on eeldusi osaleda oma rahvastiku reguleerimisel. Selleks on vaja luua koolilõpetajatele sobivaid töökohti. Tartu saab leevendada ka tööpuuduse võimalikku kasvu ja seeläbi tõsta inimeste elatustaset Lõuna-Eesti maapiirkondades, olles Eesti kasvukeskuseks ja mitmekesiste töövõimaluste andjaks ning kutse-, täiend- ja ümberõppe läbiviijaks.

4. ARENGUEELDUSED

Linna tuleviku seisukohast on oluline määratleda tema tugevad ja nõrgad küljed ning võimalused muutuste genereerimiseks ja linnaelu ajakohastamiseks. Tartu tugevused, nõrkused, võimalused ja ohud selgitati välja ühisseminaril läbiviidud SWOT-analüüsi alusel.

Tartu tugevused joonistuvad välja järgmistena:

- mitmekesised võimalused hea hariduse omandamiseks ja teadustööks, intellektuaalse ja institutsionaalse teaduspotsentsiaali olemasolu;
- haritud elanikkond;
- sügavate ajaloo- ja kultuuritraditsioonide paljus;

- inimsõbralik, turvaline ja suhteliselt puhas elukeskkond ning linna kompaktsus;
- meditsiiniteenuste kõrge kvaliteet ja kättesaadavus;
- suhteliselt nüüdisaegne info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ning ühendus globaalvõrkudega;
- osutatavate teenuste mitmekesisus (kaubandus, finants- ja äriteenused, kultuuriasutused jne);
- suhteliselt soodne positsioon riigis: Lõuna-Eesti ja lähitulevikus ka Euroopa Liidu ja Venemaa vaheline värav.

Tartu nõrkused :

- eri huvigruppide koostöö nõrkus ja otsustamise isikukesksus;
- vähe investeringuid ja ettevõtlust;
- haritud ja aktiivsete inimeste väljaränne;
- tagasihoidlik rahvusvaheline koostöö;
- väike vastuvõtlikkus uutele innovaatilistele ideedele;
- tootmise madal osakaal ettevõtluses;
- provintslikkus, ambitsioonide vähesus;
- välja arendamata linnaosade keskused.

Linna tugevuste võimendamiseks ja nõrkuste ületamiseks nähakse järgnevat võimalusi:

- haridus- ja täienduskoolitusteenuste laiendamine, õpetajatekoolituse arendamine ning õppeasutuste ja tööandjate koostöösidemete laiendamine;
- teaduse ja tootmise integratsioon, teadus- ja tehnoloogiamahuka ettevõtluse arendamine ning ettevõtluskeskkonna parandamine;
- logistikakeskuse väljaarendamine, mis hõlmaks infovahetust ning maa-, õhu- ja veeteid;
- mitmekesiste turismiteenuste osutamine;
- koostöö suurendamine linna naabervaldadega;
- säästva arengu printsiipide kasvav rakendamine;
- õppiva noorsoo ja ülikoolide intensiivsem kasutamine linna probleemide lahendamisel;
- infrastruktuuri väljaehitamine ja arendamine;
- riigile osutatavate teenuste laiendamine, uute riigiasutuste toomine Tallinnast Tartusse ning Eestis töötavate välisesinduste kohaloleku suurendamine;
- Euroopa Liidu programmides osalemine.

Tartu arengut mõjutavateks ohtudeks peetakse:

- linna stiihilist arengut, laiapõhjaliste kokkulepete puudumist;
- ülikoolide ja teadusasutuste potentsiaali vähenemist, mis viib ka linna maine langusele;
- kvalifitseeritud tööjõu äravoolu;
- väheatraktiivset investeerimiskliimat ettevõtjatele;
- tootmise osakaalu vähenemist linna majanduses;
- kõrvalejäämist rahvusvahelistest transpordikoridoridest;
- provintsisustumist;
- linna elamismiljöo allakäiku;
- linnavõimu võõrandumist linnaelanikest;
- riigi vähest regionaalpoliitilist toetust.

Tartu areng eeldab olemasoleva potentsiaali intensiivset kasutamist. Teenuste kvaliteedi tõstmine ja tarbijaskonna suurendamine tähendab institutsionaalse tegevuse killustamise asendamist omavahelise võrgustumisega ning sellega uute atraktiivsete lahenduste leidmist perspektiivikamate noorte tööhõive suurendamiseks kohapeal. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia ulatuslik rakendamine teeb võimalikuks niisuguste teenuste osutamise, mis traditsiooniliste meetodite korral nõuaksid inimeste suurt mobiilsust ja

põhjustaksid olulist ajakulu. Tartu kättesaadavamaks tegemiseks tuleb leida vahendeid infrastruktuuride väljaehitamiseks, et lülituda rahvusvahelistesse arengukoridoridesse. Arvestades vajaminevate investeeringute suurt mahtu, ei ole reaalne rahastada selliseid projekte oma ressurside arvel. Investeeringute jaoks atraktiivse keskkonna loomine vajab ettevõtluskeskkonna märgatavat parandamist. Teadus- ja arendustegevusel põhinev tootmine annab perspektiivi kvalifitseeritud tööjõu võimetekohaseks rakendamiseks ja töö eest väärilise tasu saamiseks. Säästva arengu printsiipide omaksvõtmine ja nende järgimine tagab elukeskkonna parandamise vastuollu minemata looduse ja inimese taluvusvõimega.

5. VÕIMALIKUD ARENGUSTSENAARIUMID

Linna tulevikku vaatamise seisukohalt on oluline tuua välja määravamad tegurid ja osutada nende mõju põhjustele ja tagajärgedele, seostele ja toimemehhanismidele. Käesolevas töös kasutati selleks stsenaariumimeetodit.

Eesti ühiskonda iseloomustab sisemise struktuuri korrastatuse kasv ja üha suurem haaratus maailmamajandusse. Üleminekuperiood hakkab jõudma ajajärku, kus globaalses majandusruumis orienteerumiseks peab tegema teatud valikuid. Kõike teha ei ole võimalik ja see kehtib ka Tartu kohta. Uues olukorras tuleb olla otsuste tegemisel arukas ja täpne, et teha parimad valikud. Soov olla konkurentsivõimeline eeldab oskusi kasutada eelkõige linna sisemisi tugevusi ja väliskeskkonnast lähtuvaid võimalusi. Sellise käitumise tarvis on vajalik eeltöö, mida järgnevalt esitame kolme võimaliku stsenaariumina. Tuleb arvestada, et küllalt suure tõenäosusega ei realiseeru pakutud variantidest täielikult mitte ükski. Pigem saame rääkida erinevate ideede ja tulemite kombinatsioonist.

Stsenaariumide koostamisel lähtuti peamiselt kahest teljest: linnaarengu sisse- või väljapoole suunatusest ja orientatsioonist tsentraalsusele või detsentraalsusele. Alternatiivsete stsenaariumide koostamise kaudu sooviti näha arengueelduste realiseerumise kombinatsioone. Eriti peeti silmas rahvastiku, hariduse ja teaduse, meditsiini, ettevõtluse ja arendustegevuse võimalikku tulevikku. Linna stsenaariumide koostamisel olid abiks Eesti 2010 raames väljatöötatud ja avalikkuse poolt aktsepteerimist leidnud Eesti arenguvariandid.

Tartu võib areneda kolme stsenaariumi järgi: olla “integratsiooni edendaja”, “akadeemiline eneseimettleja” või “regionaalne koondaja”.

5.1. “Integratsiooni edendaja”. Eesti ühinemine maailma majandusstruktuuridega toimub nüüdisaegse infotehnoloogia ja intellektuaalsete väärtuste baasil. Oluline ressurside kasutamise sünergeetiline efekt saadakse riigi, omavalitsus- ja erastruktuuride koostööna. Jõuline haridus- ja ekspordipoliitika toetab suurt lisaväärtust loova majandussektori arengut (Eesti 2010, variant “suur slämm”).

Eesti igakülgne avatus ja suhtlusaktiivsus on Tartu rahvusvahelistumise üks olulisi komponente. Linna institutsioonid tunnustavad innovatsioonile suunatud arengut, mille olulisemaks osaks on infokommunikatsioonitehnoloogia arendamine. Ülikoolide, kliinikumi ja linna teiste organisatsioonide vahel on tihe strateegiline koostöö. Panustatakse inimestesse, koolitusse, teadus- ja arendustegevusse ning infrastruktuuride rajamisse. Uute, kõrgkvalifikatsiooni nõudvate töökohtade loomine võimaldab inimeste Tartusse jäämist ja elanike arvu tagasihoidlikku kasvu. Linna eluasemepoliitika ja säästva arengu põhimõtete järgimine toetavad elukeskkonna muutmist atraktiivsemaks. Soodne ettevõtluskeskkond loob investeerimiskliima, mis meelitab väliskapitali. Tartu jaoks tähtsustuvad Tallinn – Tartu ja Via Hanseatica arengukoridorid ja rahvusvahelistele nõuetele vastava raudtee ja lennujaama olemasolu.

5.2. “Akadeemiline eneseimettleja”. Eesti ambitsioonide killustumine infotehnoloogia valdkonnas ei võimalda realiseerida kõrgkvalifikatsiooni nõudva tööhõive laienemist.

Domineerivad traditsioonilised tööstusharud, innovaatilise tootmise arendamiseks puuduvad vahendid. Riigi välismajandussuhete nõrkus viitab riigi investeerimiskliima väheatraktiivsusele. Eesti arengus jätkub Tallinna tähtsustumine ja kasvav seotus Põhjamaadega. Põhirõhk on Tallinn–Riia ja Tallinn–Peterburi arengukoridoril. Ida suuna töötamine alakoormusega suurendab Eesti perifeeriastaatust ja Lõuna-Eesti sotsiaalprobleemide kasvu. Skandinaaviakesksus väärtustab Põhjamaade heaolumudelit, rohkem tehakse tööd enesearendamisel ja sotsiaalse kapitali hankimisel (Eesti 2010, variant “Lõuna-Soome”).

Tartus domineerivad konservatiivsed väärtused ja kildkondlikkus. Linna sümbolid on akadeemilisus, ülikoolid ja “nostalgiline kultuur”. Ühendavat identiteeti nähakse rahvuskuuluvuse rõhutamises, mida toetab suurem tähelepanu ülikoolides humanitaar- ja fundamentaalsuuna arengule. Kliinikum kindlustab oma positsiooni Lõuna-Eestis. Tulenevalt riigieelarveliste investeeringute ülekaalukast domineerimisest investeeritakse peamiselt kohalikku arenguruumi. Ettevõtlust ei soosita, valdab kohalikule elanikkonnale suunatud kaubandus ja teenindus. Arendustegevuseks ja ettevõtluse toetamiseks vajalike tugistruktuuride väljaarendamine on tagaplaanil. Linna elanike arv pigem kahaneb.

5.3. “Regionaalne koondaja”. Eesti majandus on avatud ja ilma teeb transiit. Uute majandusharude teke pole laialdane. Avanenud idaturg stimuleerib Lõuna-Eesti maaelu ja ülepiirikaubanduse arengut, kuid ei lahenda siinse piirkonna mahajäämust Põhja-Eestist. Infotehnoloogia areng on seotud eelkõige ametkondlike infosüsteemide väljaarendamisega (Eesti 2010, variant “ülevedaja”).

Koostöötahe linna institutsioonide vahel on nõrk ja võitlus käib eri majanduslike ja poliitiliste rühmituste vahel. Investeeringuid ei suunata teadusmahukatesse, tulevikus lisaväärtust lubavatesse majandusharudesse, vaid tööhõive traditsioonilistesse valdkondadesse. Tänu riigiasutuste Tartusse toomisele suurenevad riiklikud investeeringud ja seeläbi tähtsustub linn kui regiooni administratiivne keskus. Riigi- ja munitsipaalelarvest palgasaajate osakaal linnas kasvab ja moodustab enamuse töötajaskonnast. Linnaelanike arv on stabiilne. Tähtsustuvad Via Livonia (Tartu-Viljandi-Pärnu), Tallinn-Tartu-Luhamaa ja Narva-Jõhvi-Tartu-Valga maanteed. Ülikoolides kasvab riigiametnike koolitus, ettevalmistamine eurointegratsiooniks ja regionaalne arendustegevus. Kaitsekolledži ja sõjaväe koostööna suureneb linna militaarsektor.

Esitatud stsenaariumidest lähtuvalt saame “integratsiooni edendaja” korral rääkida linna tahtest vastata väljakutsetele ja võimalustele realiseerida oma positsioon Euroopa mastaabis arvestatava keskusena. Kohalike arengueelduste kasutamine nii, et kõik Tartus tehtav on eksporditav, peab panema aluse kumulatiivsele tsüklile, mis haarab endasse kõik linnaelu valdkonnad. Mõistagi ei täitu kõik soovitu ühtemoodi, mistõttu esitatud stsenaariumid realiseeruvad igapäevaelus omavahelise kombinatsioonina.

6. VÕTMEVALDKONNAD

Linna olukorra analüüsi ja arengustenaariumide sünteesi tulemusena toodi välja linna võtmealad:

- haridus, mis hõlmab kõiki haridustasemeid;
- multiprofiilne meditsiin, ravi-, õppe- ja teaduse ühtesulamine;
- info- ja kommunikatsioonitehnoloogia kasutamine eri valdkondades;
  - arendus- ja tugistruktuuride ning kõrgkoolide koostöö;
- ettevõtluskeskkond, selle atraktiivsus ja mitmekesisus;
  - traditsioonide poolest rikas kultuuripärand;
  - elukeskkond, säästva arengu põhimõtete rakendamine;
- institutsioonide koostöö linnas ja rahvusvahelisel tasemel.

7. VISIOON

7.1. Tartu on akadeemilise elu keskus: tunnustatud ülikoolilinn, teadus- ja hariduskeskus

Tartu on õppiv linn, millel on aktiivne roll ülemaailmses elukestvate õppimist väärtustavate linnade liikumises. Alus- ja üldharidust korraldatakse nõnda, et õppetöö oleks võimalikult kvaliteetne ja mitmekesine ning et kõigil oleks võrdne võimalus omandada haridust kodu lähedal.

Linnas on ligikaudu 14 000 üliõpilast (umbes 14% elanikkonnast). Koos õppejõudude, teadurite, haridustöötajate ja arendustegevuses rakendatud inimestega on linna haridussfääris hõivatud vähemalt 1/5 tartlastest. On saavutatud riiklik kokkulepe kõrghariduse võrkstruktuuri kujundamiseks ja virtuaalse õpikeskkonna loomiseks Eestis. Lõppenud on Tartu ja Tallinna ülikoolide ressursse sööv rivaliteet. Tartu pakub rahvusvahelistele nõuetele vastavat kõrgharidust, mis mitmel alal on tipptasemel seotud maailma teadusuuringutega. Siin on ainuke koht Eestis, kus koolitatakse arste ja saab rahvusvahelisel tasemel omandada kõrgemat sõjalist haridust. Aktiivselt tegeldakse põllumajandusteadustega. Üliõpilaste tarvis on välja arendatud ajakohased praktikabaasid ja ehitatud nüüdisaegsetele nõuetele vastavad majutuskohad.

Tartu on kutsehariduse koordineerimiskeskus. Linnas on loodud võimalused omandada sügavaid teadmisi ja oskusi paljude elukutsete tarvis. Kõrg-, kutsekõrg-, kutse- ja üldhariduse läbipõimunud korraldus tagab õppureile paindlikud eneserealiseerimise võimalused, väärtustades isiksust ja karjääri planeerimist. Toimib efektiivne, indiviidi ja tööturu vajadusi arvestav täiend- ja ümberõppe süsteem. Tartu on täienduskoolituskeskus, kus koolitatakse kõrge kvalifikatsiooniga kaadrit kogu Lõuna-Eesti tööturu jaoks. Linna institutsioonid pakuvad mitmesuguseid võimalusi huvihariduseks. Tartu on euroinfo ja -koolituskeskus.

7.2. Tartu on innovatsiooni edendav, investeerijale atraktiivne, ettevõtlust ja kõrgtehnoloogilist tootmist soosiv linn

Sidemed ülikoolide, kliinikumi ja ettevõtete vahel toimivad tulemuslikult. Välja on arendatud teadus- ja arendustegevust ning teadusinnovatsiooni toetav tugisüsteem. Rakendatakse *spin-off*-süsteemi, mis seob projektide hindamise, nõustamise, koolituse ja toetuse infrastruktuuriga ning raha taotlemise ja mentorluse. Tartu Teaduspargist on kujunenud inkubatsioonikeskus, kus ülikoolide, kliinikumi ja tehnoloogiafirmade koostöö tulemusena laiendatakse tehosiiret. Koostöös kohalike teadus- ja arendusinstituutide, erafirmade, Euroopa innovatsioonifondide ja -keskustega on loodud uuendusmeelne ja ettevõtteid toetav keskkond.

Innovaatilise ettevõtluse alad on kujunenud lisaks Ränilinnale ka Raadil ja Ropka tööstuspiirkonnas. Kvaliteetse tööjõu paindlik kohapealne ettevalmistamine, soodsad võimalused inimpotentsiaali sünergiaks, linnavalitsuse soosiv suhtumine ettevõtlusse ja heal tasemel infrastruktuur koos inimest väärtustava elukeskkonnaga on kujundanud rahvusvahelist huvi pakkuva atraktiivse investeerimiskliima. Tartus korraldatakse regulaarselt rahvusvahelisi konverentse, messe ja näitusi, mille eesmärk on lähendada teadust praktikale ja tihendada väliskontakte saavutatud tulemuste propageerimiseks ning uute ideede ja investeeringute saamiseks. Kõrvuti ülikoolide teaduspotsentiaali kaasava teadus- ja tehnoloogiamahuka tootmise osakaalu kasvuga jätkub traditsiooniliste tootmisharude areng. Tänu sinise tootmise keskkonnasõbralikkusele on tagatud linna looduskeskkonna püsimine. Aktiivse väikeettevõtluse keskusena teeb Tartu efektiivset ja vastastikku arendavat koostööd kõigi Eesti piirkondadega. Tartu potentsiaali suurendab tihe koostöö Ida-Virumaa ettevõtjatega. Tartu on kogu Lõuna-Eesti kaubandus- ja teeninduskeskus.

7.3. Tartu on meditsiinikeskus

Tartu on koostööl tuginev ravi-, teadus- ja õppekeskus, kus tegeldakse ennetava, ravi-, taastava ja toetava meditsiiniga. Siin kohandatakse uusi ravimeetodeid ja katsetatakse ravimeid. Tartu on ka veterinaaria teadus- ja õppekeskus.

7.4. Tartu on rahvuskultuuri säilitaja ja edendaja ning kultuurikandja

Tartu jääb ainulaadsete festivalide, laulupidude ja muuseumide linnaks. Korraldatakse omanäolisi laulupidusid, rahvakunstipäevi ja kontserte, kuhu tullaakse ka väljastpoolt Eestit. Tartu on Eesti kultuurielu kujundaja. Linn soodustab nii professionaalse kui rahvakultuuri arengut. Tartus asub Eesti arhiivide keskus ja taastatud on Eesti Rahva Muuseum. Aktiivselt tutvustatakse Tartu muuseumide ja arhiivide rikkalikku kunsti- ja rahvaloomingupärandit. Tartu on hansa kultuuriruumi taaselustaja Eestis, osaletakse aktiivselt hansaliikumises. Suuremateks rahvusvahelisteks spordisündmusteks on Tartu Maraton ja Gustav Sule mälestusvõistlus.

7.5. Tartu on atraktiivne elupaik, tervislik, tervist edendav ja kaitsev linn

Tartu on inimkeskne linn - paraja suurusega, kompaktna, otsuseid ja tegusid tehakse inimese huvides. Tartu on arenenud infrastruktuuri ja sotsiaalse turvalisusega linn, kus on mõnus ja tervislik elukeskkond, enesearengut toetav loominguine õppimis- ning ressursse säästev töökeskkond. Tartule on omane avatus, avalikkus ja koostöövaim. Linn stimuleerib elukvaliteedi parendamist. Siin on võimalik tegelda nii tervise- kui tippspordiga. Tervise- ja veekeskus, linna ja maakonnas asuvaid puhkepiirkondi ühendavad jalgrattateed, mitmekesised puhke- ja vaba aja veetmise võimalused annavad jõudu kehale ja vaimule.

7.6. Tartu on rahvusvaheline logistikasõlm

Tartu on Eesti üldisesse logistikasüsteemi kuuluv informatsiooni- ja transpordikeskus, kus on välja arendatud maantee-, raudtee-, lennu- ja veeteühendused ning side- ja infosüsteemid. Tartu on ka logistikakoolituse keskus.

7.7. Tartu on Emajõe keskne turismilinn

Tartu kuulub rahvusvahelisse turismivõrku, on üks Lõuna-Eesti turismimagneteist ja "Emajõe jõeriigi" sihtsadam. Tartu on konverentsi-, miljöö-, ajaloo- ja kultuuriturismi linn, lisaks pakub Tartu mitmekülgsed aastaringseid aktiivse ja interaktiivse aja veetmise võimalusi nii sise- kui välituristidele ja linna külalistele. Turismi alal teeb Tartu koostööd nii Lõuna-Eesti omavalitsuste, ettevõtjate ja organisatsioonidega kui ka rahvusvahelisel tasandil.

7. 8. Tartu on riiklike funktsioonide kandja ja Eesti regionaalarengu ideoloog

Tartu arendab koostööd oma tagamaa, teiste Eesti keskuste, sõpruslinnade ja ülikoolilinnadega. Linna on juurde tulnud uusi riigiasutusi, mis võimaldavad Lõuna-Eesti elanikul sooritada olulisi keskasutustega seotud toiminguid. Linna administratiivse rolli kasv loob uusi töökohti kohaliku kvalifitseeritud tööjõupotentsiaali rakendamiseks ning eeldusi Eesti asustussüsteemi tasakaalustamiseks ja kohalike ressursside paremaks kasutamiseks Lõuna-Eestis. Riigi tasakaalustatud regionaalpoliitika vähendab piirkondlikke erinevusi ja loob võimalusi elanike elatustaseme tõusuks.

8. MISSIOON

Linna missioon on kindlustada elanikele, asutustele, ettevõtetele, organisatsioonidele ja külalistele majanduslikult, sotsiaalselt ning ökoloogiliselt turvaline ja esteetiliselt nauditav keskkond ja osutada kõrgekvaliteedilisi teenuseid.

Selle elluviimiseks tuleb luua:

- **parimad võimalused linlastele.** Edendada linna institutsioonide demokraatlikku ja tõhusat toimimist, stimuleerida elanike omaalgatust, suurendada nende teovõimet ja ühtekuuluvust säästva arengu põhimõtete vaimus;
- **partnerlus tagamaaga.** Vastastikku rikastav majanduslik ja sotsiaalne koostöö ning ühismeetmete rakendamine kõigi maakondadega ühishuvi pakkuvates eluvaldkondades;
- **sidusus Eestiga.** Linna arengustrateegia vaimu ja põhiseisukohti järgitakse riigi kui terviku arengu tasakaalustatust ja head käekäiku soovides;
- **avatus maailmale.** Võetakse kõike positiivset ja antakse oma parim globaalse kogukonna edenemisele.

9. ARENGU ÜLDEESMÄRK

Tartu linna arengu **üldeesmärk on rahvusvaheliselt konkurentsivõimeline inimest väärtustav, kasvatav ja taastootev keskkond.** Selle elluviimisel peetakse silmas:

- säästva arengu põhimõtteid;
- kohalike arengueelduste tugevdamist linna tagamaa ja maailma riikidega integreerumise raames;
- kõigi linnaelu komponentide koostoime tasakaalustamist.

10. ARENGUPÕHIMÕTTED

Püstitatud visiooni saavutamisel peetakse silmas:

- **inimkesksust**, kõige elluviidava mõõduks on linnaelanike ja meie külaliste rahulolu;
- demokraatiat**, kõigile inimestele luuakse võimalused linnaelus osalemiseks;
- innovaatilisust**, mis tähtsustab uute tehnoloogiate, ideede ning lahenduste väljatöötamist, kasutuselevõttu ja levitamist;
- koostööd**, mis seob linna huvirühmi, ettevõtteid ja institutsioone sõltumata nende kuuluvusest ja omandivormist ning on suunatud Tartu konkurentsivõime tõstmisele ja ettevõtluskliima parandamisele;
- **säästvus**, mis lähtub linnaelanike elukvaliteedi tõstmisest, inimese sotsiaalsete õiguste austamisest ja looduskeskkonna iseregulatsiooni säilitamisest;
- **avatust**, mis võtab arvesse majanduse globaliseerumist ja rahvusvaheliste koostöövõrkude laienemist. Tartu sotsiaalne, majanduslik ja ökoloogiline tegevus kasvab linna piiridest

välja teisi arvestades ja nendega koostööd tehes, jälgides sallivust ja elu mitmekesisuse arvestamist maailmas ning toetades kohalikku omaalgatust.

11. TULEMUSLIKKUSE HINDAMINE

Põhieesmärgini jõudmise tulemuslikkust hinnatakse mitmesuguste näitajate järgi, millest olulisemad on:

- rahvaarv ja ränne;
- elanike haridustase;
- tööhõive;
- elukeskkonna kvaliteet;
- elanike elatustase.

Nende näitajate sisu määramine ning soovitud tulemuste poole liikumine toimub linna lühiajaliste arengukavade kaudu, mis koostatakse neljaks aastaks.

12. ARENGUMUDEL

Tartu arengumudeli koostamisel võeti aluseks stsenaarium “integratsiooni edendaja”, mille peaideeks on olla Eesti infoühiskonna ülesehitamise võtmerollis. Selle elluviimiseks on vaja ühiskonna ühist uuendustegevust, millesse Tartu Linnavolikogu, Linnavalitsuse, riigiasutuste, erastruktuuride ja linlaste kõrval haaratakse ka riigi poliitilised jõud.

12.1. Institutsionaalne koostöö linnas, regioonis ja rahvusvahelisel tasemel

Loodavas arengumudelis saab Tartu linnas arengumootoriks suur viisik - Tartu Linnavolikogu ja Linnavalitsus kui kohaliku omavalitsuse esindajad, Tartu Maavalitsus kui riigi esindaja, Tartu Ülikool (edaspidi TÜ), Eesti Põllumajandusülikool (edaspidi EPMÜ) ja TÜ Kliinikum, need kujundavad ka linna võrkstruktuuri tuumiku. Arengustsenaariumi elluviimiseks on vaja oluliselt laiendada Tartu koostöösidemeid nii Läänemere regioonis, Euroopas kui ka maailmas. Tähtsal kohal on Tartu aktiivne osalemine Euroopa Liidu programmides ja tihe koostöö Euroopa organisatsioonidega (Läänemere Linnade Liit jt.). Intellektuaalse vahendaja koht eeldab suhete tihendamist Balti riikide, Venemaa ja teiste endise Nõukogude Liidu riikidega. Strateegia elluviimise edu sõltub kõigi linna asutuste, ettevõtete, organisatsioonide ja mittetulundussektori koostööst ning osalemisest rahvusvahelistes programmides ja erialaorganisatsioonide tegevuses.

12.2. Info- ja kommunikatsioonitehnoloogia

Inimeste ja organisatsioonide tulemusliku suhtlemise olulised vahendid on kvaliteetsed sidekanalid, nüüdisaegne tehnoloogia ja tarkvara. Investeeringuid sellesse valdkonda saadab ulatuslik koolitus, millesse haaratakse elanikud ja paljud asutused, ettevõtted ja organisatsioonid. Pidev andmesideühendus tehakse kättesaadavaks kõigile linna haridusasutustele ja avaliku teenuse pakkujatele. Panustatakse avalike teenuste elektroonilise kättesaadavuse kindlustamisse (asjaajamine, seadusandlus, normdokumendid jt), mille tulemusena suurendatakse oluliselt riigi, linna ja kodanike vaheliste suhete operatiivsust ja paindlikkust. Avalike internetipunktide loomine, kaugkoolitusvõimaluste avardamine, muuseumieksponaatide, arhiividokumentide, õppekavade, teadustulemuste ja nendega seotud teabe viimine elektroonilistele kandjatele loovad aluse Tartust nüüdisaegse linna kujunemiseks. Tallinn-Tartu digitaalsete sideliinide kasutuse laiendamine parandab linna sidevõimalusi ja loob eeldusi uute kaugtööl põhinevate töökohtade loomiseks. Tekivad uued võimalused Tartu kvalifitseeritud tööjõu kasutamiseks, elektroonilise äritegevuse arenguks, kõrgtehnoloogiat tootvate firmade ja inimeste, sh erivajadustega elanike kaasamiseks linnaelu korraldamisse.

12.3. Haridus ja teadus

Hariduse omandamise võimaluste mitmekesisus ja lai kättesaadavus on linnaelanike sidususe üks olulisi aluseid. Kõigi haridusasutuste arendamine sõltumata nende omandivormist on linna prioriteediks, mille alusel luuakse eeldused õppimise kujunemiseks elamisviisiks. Tihedad sidemeid kõigi tööturu osapooltega loovad soovijatele eeldused kvaliteetse hariduse omandamiseks ning suurendavad inimeste konkurentsivõimet tööturul. Kutseharidus, mis teenindab kõrgtehnoloogilist tootmist ja hästi arenenud teenindussektorit, on tihedas koostöös ülikoolidega. Kutseharidus pakub perspektiivset alternatiivi gümnaasiumiharidusele.

Gümnaasiumiharidus on suunatud kõrgkooli astuda soovijatele. Gümnaasiumide ja ülikoolide tihe koostöö annab kvaliteetse hariduse, mille tase kindlustab võimaluse astuda maailma parimatesse ülikoolidesse.

Ülikoolides pakutavad haridusteenused on interdistsiplinaarsed ning annavad võimaluse eri kõrgkoolide ja teaduskondade (sh välismaiste) õppeainete ja õppetsüklite kombineerimiseks. Laialdaselt kasutatakse virtuaalõpet, mis annab üliõpilastele võimaluse saada osa kogu maailma kõrgkoolide õppe- ja teadustööst. Järjest kasvav konkurents tööturul sunnib inimesi elukestvatele õppele. Avatud Ülikool pakub võimalusi töö kõrvalt õppimiseks ja konjunktuurinõudeid rahuldava hariduse omandamiseks. Huvikeskus Ahhaa kujuneb teadust ja haridust populariseerivaks ja väärtustavaks interaktiivseks, käed-külge-tüüpi nüüdseks õpikeskuseks.

12.4. Multiprofiilne meditsiin

Tervishoiusüsteemi kujundamisel on arvestatud meditsiinasutuste mitmekesisust ja elanikele kvalifitseeritud ning õigeaegse abi kättesaadavust. Välja on arenenud laiaulatuslik erameditsiinasutuste võrk.

I etapi arstiabi (perearst) on korraldatud valdavalt piirkondlikult. Perearstikeskused osutavad ka 24-tunnilist erakorralist abi, mille saamist koordineerib kiirabi dispetšer.

Ambulatoorset eriarstiabi koos päevase statsionaari teenustega pakutakse Tartu Linna Polikliinikus, Maarjamõisa Polikliinikus ja erameditsiinasutustes.

TÜ Kliinikum on Eesti kõrgeima etapi meditsiinasutus, kus on ühendatud ravi-, õppe- ja teadustöö. Siin on esindatud kõik meditsiini erialad, pakutakse tipp tehnoloogiat ja kõrgeimat spetsialiseeritust nõudvaid meditsiiniteenuseid. Olles Eesti meditsiini innovaatiline keskus, on Tartu üheks oluliseks sidepidajaks lähiregioonide ja välismaailmaga. Kliinikum pakub tippmeditsiini teenuseid kogu Eestile, mõnedel erialadel ka kogu Baltikumile.

Sotsiaalselt vähekindlustatud inimestele ja pikaajalist rehabilitatsiooni vajavatele patsientidele on rajatud pikaajalist rehabilitatsiooni osakonnaga.

12.5. Ettevõtlus, arendus- ja tugistruktuurid

Tänu Tartu arendus- ja tugistruktuuride rahvusvahelistele kontaktidele ja koostööle on linna ettevõtlusse kaasatud ulatuslikult väliskapitali. Olulise koostöö on omandanud teadussaavutustel tuginev kõrgtehnoloogiline tootmine, mille eelduseks on kvalifitseeritud tööjõud, arvestatav haridus-, teadus- ja meditsiinipotentsiaal ning üliõpilaste olemasolu. Tartu on kujunenud oluliseks tehnosiirdekeskuseks, mis vahendab teadussaavutusi lääne ja ida vahel. Ühelt poolt Eesti teadussaavutuste tutvustamine ja eksport ning teiselt poolt teadusrakenduste import. Tihe koostöö ülikooliteadurite, teadus- ja arendus- ning tootmisstruktuuride vahel panevad aluse kõrgelt kvalifitseeritud tööjõu kutse- ja täiendõppeks.

Soodsas investeerimiskliimas arenevad edasi ka Tartu traditsioonilised tootmisharud (mööbli- ja toiduainetetööstus, aparaadiehitus jt) ning ehitus ja transport. Tartu ettevõtete ekspordipotentsiaal on tunduvalt tõusnud, Eesti ekspordi mahust moodustab Tartu kümnendiku.

Tartule olulised majandusharud on ka turism, kaubandus, meelelahutus ja mitmesugused isikuteeninduse valdkonnad. Kõrgendatud nõudlus teenindussektorile võimaldab linnaelanikele tööhõivet, mis loob osale linlastest eeldused elatustaseme tõusuks. Keskkonnateadlikkus, mis tuleneb elanikkonna suhteliselt kõrgest haridustasemest, sunnib ettevõtjaid üha rohkem järgima puhta tootmise põhimõtteid ja pöörama suuremat tähelepanu keskkonnakaitse- ja tööohutusnõuete järgimisele.

12.6. Kultuur ja sport

Tartu on ainulaadsete festivalide, laulupidude, spordiürituste linn. Siin paiknevad Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Eesti Ajalooarhiiv, Tartu Kunstimuuseum, Tartu Spordimuuseum jt. Kultuuri- ja rahvaspordikeskuseks on kujunenud Tartu Laululava. Tartu maraton, rattaralli ja sügisjooks on rahvusvaheliselt mainekad spordisündmused. Viiakse läbi laulupidusid, folklooripäevi ja mitmesuguseid kontserte. Tartus asuvad tunnustatud arhiivid, teatrid, galeriid ja raamatukogud. Eesti rikkalikku ajaloopärandit säilitatakse Tartu arhiivides. Teadlaste ja asjahuviliste töö tulemusena süstematiseeritakse ja avalikustatakse minevikus toimunut. Avaldatakse trükiseid, korraldatakse seminare ning tutvustatakse eksponaate näitustel ja multimeedia vahendusel. Tuntumad kultuuriasutused on teater Vanemuine, Emajõe suveteater, Vanemuise Kontserdimaja ja TÜ Raamatukogu. Oluline roll kultuuritraditsioonide säilitamisel ja arendamisel on mittetulundussektoril. Linnas tegeldakse aktiivselt isetegevusega, siin on laulukoorid, näiteringid, tantsurühmad. Kultuuriülikool pakub linlastele mitmekesiseid võimalusi aktiivseks eneseteostuseks ja enesearendamiseks.

Tartus soodustatakse iseseisvat spordiharrastust, milleks linn rajab rahvaspordirajatisi. Tamme staadionist kujuneb rahvaspordikeskus, Tartu Ülikooli staadion on esinduslik võistlusareen. Ujumisharrastuste võimaluse tagavad rajatav tervise- ja veekeskus ning korraldatud väliujulad Emajõel ning Anne kanalil. Erilise tähelepanu all on noortele sportliku vaba aja veetmise võimaluste loomine, milleks koolide spordiväljakud muudetakse ümberkujundamise tulemusel ka piirkondlikeks ajaviitekeskusteks. Tartus korraldatakse nii kõigile vanusegruppidele mõeldud massispordiüritusi kui esinduslikke tippvõistlusi.

12.7. Sotsiaalne turvalisus

Elanikkond on majanduslikult kihistunud. Korraldatud on rahvusvähemuste lülitamine ühiskonda haridus-, kultuuri- ja sotsiaalteenuste kaudu. Rahvastiku vananemine, negatiivne iive ja majanduskoormuse kasv on suurendanud nõudlust mitmekesiste sotsiaalteenuste järele.

Vanurite probleemide lahendamiseks on piirkondlikud päevakeskused, kus pakutakse ka koduhoolduse teenust. Viimase edukaks rakendamiseks on suurendatud erasektori abi. Üldhooldekodud ja pansionaadid pakuvad kvaliteetset teenust.

Laste kooliväline sotsiaaltöö on korraldatud koostöös haridus-, kultuuri-, sotsiaalabi osakonna ja noorsoopolitseiiga. Töötavad piirkondlikud päeva- ja turvakeskused. Laste erihooldekodude kõrge kvalifikatsiooniga kaader koos Tartu Ülikooliga pakub rehabilitatsiooniteenust kogu Lõuna-Eestile.

Jätkeb puuetega inimestele võrdväärsete tingimuste loomine. Tartu inva- ja hooldusabivahendite keskused pakuvad teenust kogu Lõuna-Eestile.

Kodutute ja vanglast vabanenud inimeste kiiremaks taaslülitumiseks ühiskonda on ellurakendatud psühholoogilise ja sotsiaalabi teenus ning kuritegevust ennetavad abinõud. Sujub koostöö tööhõiveametiga. Tööturu teenused on kaasajastatud, leitud on lahendusi töötuse vähendamiseks, sh puuetega inimeste hulgas.

12.8. Teed ja arengukoridorid

Eesti riiki läbivatest rahvusvahelistest teedest on Tartu arengu seisukohalt olulised Via Estica (Stockholm-Tallinn-Tartu-Moskva) ja Via Hanseatica (Peterburg-Narva-Jõhvi-Tartu-Valga-Riia-Kaliningrad-Gdansk-Berliin-Hamburg). Nende maanteed läbitavusest ja usaldusväärsusest sõltub Tartu osalemine Eesti kui transiidimaa elluviimise kavades ning Tartu enese kättesaadavus riigis ja rahvusvahelises suhtluses. Linna riigisisese ühenduse parandamise huvides on vaja kaugemas perspektiivis ehitada Via Livonia (Tartu-Viljandi-Pärnu). Nimetatud teede arendamine loob eeldused inimeste arvu säilimiseks ja asustussüsteemi stabiliseerimiseks piirkonnas. Vähetähtis pole asjaolu, et ühendusteedega liitumise tulemusena luuakse paremad eeldused rahvastiku koondumise pidurdamiseks Tallinna. Selle taustal avaneb Tartul võimalus aktiveerida oma koostööd lähialadega ja tihendada kontakte põhja-lõuna ja ida-lääne suunas.

Linna avatuse suurendamise seisukohalt on vaja jätkuvalt arendada lennuühendust, rongi- ja laevaliiklust. Kui rahvusvaheline lennuliiklus tartlaste jaoks käib praegu eelkõige läbi Tallinna lennujaama, siis tulevikus on Tartul Ülenurme lennujaama baasil oluline tagada otseühenduste võimalus kogu Lõuna-Eestile. On vaja sisse seada regulaarliinid Riiga, Stockholm ja mujale. Lennuliiklusega kindlustatus peab toetama Tartu kui haridus- ja innovatsioonikeskuse edasist arengut.

Raudtee areng Tartus seondub ennekõike reisijateveo korraldamisega. Kui Eesti transiidimahud kasvavad ning Võru ja Valga vabatsoonid välja arenevad, suureneb Tartu transiitkaubavooge läbilaskev funktsioon Helsingi-Tallinn-Tartu-Pihkva ja Tallinn-Tartu-Riia-Berliin suunal. Kas Tartu ise suudab kauba- ja reisijaveost kasu saada, sõltub linna ettevõtluse arengust. Linnakeskkonna kvaliteedi seisukohalt tuleks edaspidi kaaluda võimalusi transiitvedude suunamiseks linnast mööda. Uue raudteelõigu ehitamisega vabaneksid linnasüdamikus ulatuslikud raudteelad, tekiks uued võimalused linnasisese liikluskorralduse oluliseks parandamiseks ja rahvusvahelistele nõuetele vastava reisiterminali väljaehitamiseks. Ümberkorralduste tulemusena kasvaks linnamiljöö väärtus ja keskkonnasõbralikkus. Laevaliikluse taastamine Tartu ja Pihkva vahel Tartu jõesadama baasil on ennekõike turismi- ja puhkemajandusliku suunitlusega. Emajõe arengukoridori väljaarendamine loob eeldusi sellega piirnevate alade majanduskasvuks. Pääsuga Peipsi ja Pihkva järvele ning Võrtsjärvele, sealtna teistesse Eesti piirkondadesse ja Venemaale saab Tartu suurendada oma atraktiivsust reisikorraldajana.

13. ARENGUMUDELI SEOS ÜLDPLANEERINGUGA

Linna arengumudeli elluviimine eeldab linnaruumi planeerimist ja plaanipärast kujundamist. Arengumudeli olulisemad seosed linna üldplaneeringuga on kujutatud tüvikaardil (joonis 1).

- **Linna looduskeskkonna säästev kasutamine, haljas- ja puhkealade laiendamine:**
  - linna looduskaitsealade ja väärtusliku haljastuse sihipärane arendamine, kompensatsioonialade ühtse võrgustiku loomine, mis hõlmab haljasalaid, parke ja veekogude kaitsevööndeid;
  - Emajõe-äärse roheline koridori väljakujundamine ja jõe avamine linnale;
  - puhkealade väljaarendamine Annelinna sõudekanali ääres ja Emajõe luhal.
- **Liikluskorralduse arendamine:**
  - liikluskoormuse hajutamine kesklinnas liiklussujuvuse parandamise ja tõhusa parkimiskorralduse rakendamise abil;
  - transiitliikluse suunamine linna äärealadele, uute magistraalteede ja ristmike

- väljaehitamine, et vältida suuri transpordivooge läbi elumupiirkondade;
- maa reserveerimine Emajõe reisi- ja kaubasadama jaoks;
- linna raudteesõlme rekonstrueerimine, et vähendada transiitvoogusid linnas ning lahutada reisi- ja kaubavoogude teenindamine raudteel;
- jalakäigutsoonide laiendamine kesklinnas;
- kogu linna hõlmava jalgrattateede süsteemi väljaehitamine;
- tehnovõrkudega varustatud kruusatanavate asfalteerimine.

- **Linnaruumi otstarbekas kasutamine ja eluaseme valimise võimaluste loomine:**

- asumite olemasoleva tehnilise infrastruktuuri maksimaalne kasutamine ja uute tehnovõrkude kompleksne väljaehitamine koos teenuste kvaliteedi parandamisega, nende alade ökonoomne maakasutus lähtuvalt linnaruumi intensiivsest arengust;
- maa-alade reserveerimine riigi ja regiooni keskusfunktsioone kandvate institutsioonide tarvis;
- olemasoleva elumumaa tihendamine selle iseloomu arvestavate korter- ja väikeelamute ehitamisega;
- linna territooriumil asuvate aiamajapiirkondade ümberkujundamine elumupiirkondadeks koos vajalike infrastruktuuride rajamisega;
- miljöövärtuslike piirkondade eristamine ja nendel iseloomulike pinnavormide, ehitiste arhitektuurilahenduste, tänavavõrgu, haljastuse ja muude väärtuste säilitamine;
- olemasolevate tööstuspiirkondade restruktureerimine maakasutamise intensiivistamise ja keskkonda säästva tehnoloogia kasutuselevõtu stimuleerimisega;
- keskkonnasäästliku väikeettevõtluse arenguks sobivate maa-alade reserveerimine seni hoonestamata aladel elanikkonna paiksuse tõstmise ja liikluskoormuse vähendamise huvides.

- **Ettevõtluse ja äritegevusega seotud piirkondade määratlemine:**

- innovaatilisele uusettevõtlusele territooriumide reserveerimine Raadi ja Ropka tööstuspiirkonnas;
- Tartu Teaduspargi territoriaalne väljaarendamine Räni linnaosas;
- alade planeerimine äri- ja büroohoonete tarvis kesklinnas;
- olemasolevate tootmisalade tihendamine.

- **Sotsiaalse infrastruktuuri jätkuv arendamine ja teenuste kättesaadavuse parandamine:**

- kõrgkoolide territoriaalsete arengukavade elluviimine;
- kliinikumi väljaarendamine Maarjamõisas;
- territooriumi reserveerimine puhkealade, spordi- ja kultuuriasutuste jaoks;
- tipp- ja tervisespordiga seotud rajatiste kompleksusastme tõstmine, eelkõige olemasolevate spordirajatiste edasine väljaehitamine ning tervise- ja veekeskuse rajamine;
- sotsiaalhoolekandeasutuste rajamine piirkondlikku printsiipi järgides (päevakeskused).

- **Vanalinna säilitamine ja atraktiivsuse tõstmine:**

- vanalinna kultuuri- ja looduskaitseväärtuste hoidmine;
- miljöövärtuslikes piirkondades hoonete, tänavavõrgu, haljastuse ja muude väärtuste säilitamiskorra loomine.

Peale linnasisese keskkonna arengu tuleb pöörata tähelepanu Tartu lähialade ja tagamaa ruumilisele arengule. Tartu tagamaa tasakaalustatud arengu huvides tuleb üldkasutatavate puhkealade väljaarendamisel maksimaalselt säilitada sealse loodusmaastiku mitmekesisust.

Transiitliikluse suunamiseks ja teenindamiseks on vaja liikluskoridorides reserveerida maad. Vajalike uute elamupiirkondade määramisel arvestada piirkonna looduskeskkonna taluvust ja ressursside säästvat kasutamist.

14. ARENGUMUDELI ELLUVIIMINE

Linna arengumudel iseenesest ei taga visiooni realiseerimist. Selle teostamiseks on tarvis mitmes olulises arengusuunas teha otsuseid ja need ellu viia. Allpool on toodud esile läbitöötamist vajavad arengu põhisuunad; elluviimise eesmärgid ja ülesanded.

14.1. Demokraatia arendamine, koostöö ja võrgustumine

14.1.1. Eesmärk:

- linnaelanike võimalikult ulatuslik osalemine nii linnas kui ka riigi tasandil tehtavate poliitiliste otsuste vastuvõtmisel. Eri huvigruppide - era-, avaliku ja mittetulundussektori võimalikult ulatuslik osalemine Tartu linna, Lõuna-Eesti, kogu Eesti, Euroopa Liidu, Läänemere regiooni jt rahvusvaheliste projektide läbiviijatena ja koordinaatoritena.

Ülesanded:

- eurointegratsiooniga seonduva temaatika laialdane tutvustamine, kasutades selleks kõiki meediakanaleid (sh elektrooniline ja interaktiivne meedia) ja -vahendeid;
- linnaelanikele vaba juurdepääsu loomine linnavolikogu, linnavalitsuse, riigiametite, ministriumide, Eesti Valitsuse, Riigikogu ja rahvusvaheliste organisatsioonide (sh Euroopa Liit, Balti Linnade Liit, Baltimere Riikide Nõukogu jne) õigusaktidele, otsustele, abi- ja koostööprogrammidele;
- tihe koostöö sõprus- ja partnerlinnadega eri eluvaldkondades ja ühisprojektide ellukutsumine "rohujuure" tasandil;
- koostöö käivitamine Lõuna-Eesti maakondade, Ida-Virumaa, Eesti-Vene piirialade, Riia ja Peterburi regiooniga arenguhuvide selgitamiseks ja ühishuvide elluviimiseks;
- laiaulatuslik turismialane koostöö Eesti ja Läti eri piirkondadega ning Põhja- ja Pihkva regiooniga;
- koostöös Läänemere Linnade Liidu liikmetega linnaelu eri valdkondade arengutasel iseloomustava näitajate süsteemi väljatöötamine;
- linna aktiivne osalemine rahvusvahelistes organisatsioonides ning linna tutvustamine ja reklaam rahvusvahelistel messidel, konverentsidel ja näitustel;
- linna sektoriaalsete arengukavade harmoneerimine Põhjamaade, Läänemere regiooni ja Euroopa Liidu vastavasisuliste programmide ja strateegiatega;
- lähtumine arengukavade, sektoripoliitikate (-kontseptsioonide) ja planeeringute koostamisel rahvusvaheliselt aktsepteeritud üldprintsipiidest (protsessi laiapõhjalisus, multisektoriaalsus, praktilisus ja efektiivsus) ja nende sihipärane elluviimine.
- mittetulundussektori kaudu ressursside kaasamine nii avalikust kui erasektorist erinevate linna arendamise projektide läbiviimiseks.

14.1.2. Eesmärk:

- Tartu Linnavolikogu ja Linnavalitsuse, Tartu Maavalitsuse, kõrgkoolide (eelkõige Tartu Ülikool ja Eesti Põllumajandusülikool), Tartu Ülikooli Kliinikumi ja Tartu Teaduspargi väga tihe strateegiline ja taktikaline koostöö. *Lobby* ehk linna kui terviku väärtuste ühine võimendamine vabariigi valitsuses, rahvusvaheline reklaam ning projektide ettevalmistamine välisinvesteeringute taotlemiseks linna kõigi institutsioonide koostööna.

Ülesanded:

- linna ja kõrgkoolide koostöökogu laiendamine ja tulemuslik tööerakendamine;
- Tartu linna, TÜ, EPMÜ, TÜ Kliinikumi, Teaduspargi jt suuremate asutuste arengustrateegiate ja investeringute kooskõlastamine;
- Tartu linna lühiajaliste (4-aastaste) arengukavade koostamisel lähtumine linna pikaajalisest arengustrateegiast, mida kaasajastatakse linna eri institutsioonide ühistööna ning koostöökogu strateegiliste otsustena;
- avalikkuse pidev informeerimine ajakirjanduse kaudu Tartu Linnavalitsuse, ametiasutuste (nii linna kui riigi), ülikoolide ja koostöökogu tegevusest, virtuaalse administreerimise võimalikult lai rakendamine;
- efektiivselt toimiva teabe- ja turismiteabesüsteemi ning mainekujunduse loomine;
- linnaelu eri valdkondi iseloomustavate näitajate kogumine ja analüüs, pidades silmas kogu andmeahela tervikkust;
- linnaelu juhtimist toetavate andmebaaside ühendamine ja nende sidumine kaardiga;
- linnaelu valdkondi ja elanike rahulolu käsitlevate regulaarsete uuringute korraldamine;
- Tartu Linnavolikogu ja Linnavalitsuse, ülikoolide, kliinikumi ja Tartu Maavalitsuse ühise avalike suhete ja linna imago kujundamise struktuuri ellukutsumine ning efektiivne tööerakendamine;
- eluvaldkondade liidrite avalik tunnustamine linnavõimu poolt;
- Tartu linna ja Lõuna-Eesti regiooni arengut analüüsiva, koordineeriva ning investeerimisvõimalusi pakkuva struktuuri ellukutsumine ja tööerakendamine (näiteks Regionaalse Arengu Agentuur);
- Eesti välisesinduste ja Eestis asuvate välisriikide esinduste varustamine teabega Tartu taotlustest ja ettevõtluskliimast.

14.2. Haridus ja teadus14.2.1. Eesmärk:

- ülikoolide ja rakenduskõrgkoolide õppe- ja teadustegevuse ühendatus praktilise tööga ning meie kõrghariduse konkurentsivõime rahvuslikul tööturul ja rahvusvahelises mastaabis.

Ülesanded:

- ühilduvate õppekavade rakendamine TÜs, EPMÜs ja teistes kõrgkoolides (sh Tallinna Tehnikaülikoolis, Muusikaakadeemias, Kunstiülikoolis jm), nüüdisaegse info- ja kommunikatsioonitehnoloogia maksimaalne kasutamine, õpetamise seostamine tööandjate vajadustega, eesmärgiga anda igale üliõpilasele parim võimalik haridus sellest sõltumata, millise institutsiooniga üliõpilane/õppejõud on seotud;
- inseneriõppe arendamine EPMÜ baasil;
- teadussaavutuste professionaalne ja efektiivne viimine rakendusfaasi ning teaduse ja praktika sidumine õppetööga. Arendustegevuse tugisüsteemide ja keskuste väljaehitamine Maarjamõisas, Ränilinnas, Tähtveres, Raadil;
- tingimuste loomine biomeedikumi muutmiseks rahvusvaheliseks teaduskeskuseks mikrobioloogia, geenitehnoloogia ja meditsiini vallas ning selle sidumine kliinikumi, ülikoolide ja teiste asjasthuvitatud institutsioonidega;
- TÜ Raamatukogu haldamise ümberkujundamine vastavalt avaliku raamatukogu funktsioonile;

- linna haridus- ja teadusasutuste liitumine rahvusvaheliste andmesidevõrkude ja andmebaasidega;
- Tartu Kunstikooli väljaarendamine rakenduskõrgkooliks;
- lennundusalase hariduse andmise kindlustamine;
- kolmeetapilise muusikakõrghariduse väljaarendamine;
- Lõuna-Eesti kunstiinfokeskuse loomine.

14.2.2. Eesmärk:

- rahvusvahelisel tasemel õppe-, olme- ja elamistingimused üliõpilastele, õppejõududele, teaduritele (sh külalisõppejõud ja –teadurid) ja linna külalistele.

Ülesanded:

- nüüdisaegse üliõpilasküla väljaehitamine;
- õppejõudude ja külaliste majutuskohtade renoveerimine ja uute ehitamine;
- eelduste loomine “akadeemiliste linnakute” kujunemiseks (planeeringud, krediteerimisvõimalused jne);
- õppehoonete renoveerimine ja sisustamine vastavalt rahvusvahelistele standarditele;
- rahvusvahelisel tasemel oleva(te) konverentsikeskus(t)e rajamine;
- eri kvaliteedikategooriaga majutusasutuste (hotellid, noortehotellid, motellid jne) rajamise soodustamine;
- spordi-, meelelahutus- ja vabaaja veetmise kohtade mitmekesistamine.

14.2.3. Eesmärk:

- TÜ teaduskondade “kodude” ja EPMÜ Tähtvere ülikoolilinnaku nüüdisaegne sotsiaalne infrastruktuur: haridussfääri laiaulatuslik areng koostöös erastruktuuride ja mittetulundussektoriga pakkumaks kõrgetasemelist alus-, põhi-, kesk-, kutse- ja kõrgharidust. Võimaluste avardamine õpetajate ja spetsialistide täiend- ja ümberõppeks kodaniku- ning huvihariduse valdkonnas, uudsete interaktiivsete ja virtuaalsete õpikeskkondade loomine. Teadust propageeriva keskuse väljaarendamine koos kõigi virtuaalsete võimaluste rakendamisega.

Ülesanded:

- multimeedia, interaktiivse töökeskkonna ja töövahendite kasutamise suurendamine õppetöös, koolide varustamine arvutitega ja laialdase juurdepääsu kindlustamine internetiühendustele;
- Tartu kujundamine Tiigrihüppe ideoloogiliseks keskuseks;
- huvikeskuse Ahhaa väljaarendamine;
- gümnaasiumide, põhikoolide ja koolieelsete lasteasutuste materiaal-tehnilise baasi järkjärguline parandamine. Haridusasutuste investeringustrateegia väljatöötamine;
- kõiki Tartu linna haridustasemeid käsitleva strateegia ja arengunäitajate väljatöötamine;
- gümnaasiumide oma näo kujundamine, kutsenõustamise ja karjääriplaneerimise sisseviimine ning kutsealaste teadmiste andmine gümnaasiumis;
- kutseõppe väärtustamine ja kutseõppeasutuste integreerimine ülikoolide ja tööandjatega;
- täiskasvanute ümber- ja täienduskoolituse võimaluste nüüdisajastamine ja laiendamine, kaasates selleks ülikoole, koolituskeskusi, koolitusfirmasid, mittetulundusühinguid ja rahvusvahelisi programme;

- puuetega inimestele õppimisvõimaluste laiendamine ja selle seostamine kutseõppega.

14.3. Meditsiin ja tervisedendus

14.3.1. Eesmärk:

- rahvusvahelistele nõuetele vastav meditsiini- ja uurimiskeskus Maarjamõisa linnaosas.

Ülesanded:

- kogu Eestit hõlmava tervishoiu korraldusstrateegia väljatöötamine;
- nüüdisaegse TÜ Kliinikumi rajamine Maarjamõisa, mis oleks tihedalt seotud ülikoolide teadus- ja arendustegevuse ning biomeedikumiga.

14.3.2. Eesmärk:

- tervist väärtustav poliitika ja eluhoiaks, tervislik keskkond ning tervisedenduse nüüdisaegne korraldus.

Ülesanded:

- turvaliste ja tervislike tingimuste tagamine avalikke teenuseid osutavates asutustes (lasteaiad, koolid, muuseumid, raamatukogud jms), töö- ja elukeskkonna parandamine, tervisele vähekahjuliku keskkonna loomine;
- tervist väärtustava eluhoiaku kujundamine, süstemaatiline tervisekoolitus ja nõustamine tervise küsimustes, eri earühmi haarava tervisedendussüsteemi arendamine;
- linna ühtse sotsiaal- ja tervise teabe andmebaasi loomine ning selle sidumine riiklike registritega;
- spordi- ja puhkerajatiste ehitamine ning nendes pakutavate teenuste kvaliteedi tõstmine ja nende muutmine kättesaadavamaks elanikkonnale;
- liitumine riiklike ja rahvusvaheliste terviseedendust käsitlevate projektidega, aktiivne osalemine Tervete Linnade Liikumises;
- tervisespordiklubide tegevuse soodustamine.

14.4. Ettevõtlus ja innovatsioon

14.4.1. Eesmärk:

- rahvusvaheliselt atraktiivne ettevõtluskeskkond.

Ülesanded:

- linnavalitsuse ja riigiasutuste töö muutmine ettevõtjasõbralikuks;
- eelisarendatavate ettevõtluspiirkondade määratlemine, tehnovõrkude väljaehitamine ja majandusmehhanismide rakendamine nende kasutuselevõtuks;
- linna toetus ettevõtjatele Tartu arengu prioriteetsetesse valdkondadesse kuuluvate projektide elluviimisel;
- pidevalt uuendatava Tartu investeringute kaardi väljaandmine;
- ettevõtjate regulaarne kaasamine linna ametlikesse delegatsioonidesse;
- Tartu ja tema konkurentlinnade investeerimiskliima süstemaatiline võrdlemine ning linna ettevõtlusstruktuuri analüüsimine.

14.4.2. Eesmärk:

- rakendusteadustele, teadus- ja arendustegevusele, *spin-off* firmadele (ülikoolist ideed, kontaktisik, ettevõtlussoodne keskkond) ja innovaatilisele uusettevõtlusele soodne keskkond.

Ülesanded:

- osalemine Põhjamaade, Euroopa Liidu jt uurimis-, koostöö- ja arendusprojektides;
- TÜ, EPMÜ jt teadusasutuste teadus- ja arendusstruktuuride töö maksimaalne integreerimine ja koostöö ettevõtluse tugistruktuuridega;
- teadus- ja arendusstruktuuride (eelkõige TÜ, EPMÜ, TÜ Kliinikum, teadusasutuste vastavad struktuurid) ning ettevõtluse tugisüsteemide (Kaubandus-Tööstuskoda, Ärinõuandla, EVEA, FEMIRC, Archimedese programm jne) maksimaalne integreerimine;
- nüüdisaegsete info- ja kommunikatsioonivõrkude väljaarendamine nii Tartu, Eesti kui ka Balti riikide teadus- ja arendusstruktuuride vahel;
- Tartu Teaduspargi kui teadus- ja arendus- ning ettevõtluse inkubatsioonikeskuse töö efektiivne käivitamine (laserseadmed, optikaaparatuur, elektroonikaseadmed, tarkvara jms), pikaajalise kodumaise ja rahvusvahelise riskikapitali hankimine. Riikliku prioriteedi andmine sihtasutusele Tartu Teaduspark;
- teadust ja rakendustegevust ning innovatsiooni toetavate majandusmehhanismide väljatöötamine;
- infrastruktuuri kavandamine ja väljaehitamine Ränilinna, Raadi ja Ropka innovaatilise ettevõtluse piirkondades;
- ülikoolide ja teadusasutuste ruumide ja muude ressursside võimalikult täielik kasutamine õppe- ja teadustöös.

14.5. Infrastruktuur14.5.1. Eesmärk:

- Tartu linna kättesaadavus maailmale.

Ülesanded:

- kaasaaitamine Tallinn-Tartu I klassi maantee ehitamisele;
- rahvusvahelisi lende võimaldava lennujaama kindlustamine. Otselennuvõimaluste loomine Helsingisse, Riiga, Stockholmi ja Kopenhagenisse, huvilendude teenindusvõimaluste loomine;
- piisava jõudlusega telekommunikatsioonivõrkude rajamine, mis tagaksid telekommunikatsiooni maailmatasemelise kiiruse ja kvaliteedi;
- uute sildade ehitamine Emajõe, et luua liikluse nn sisemine ja välimine ring;
- tehnovõrkude rajamine;
- Tartu-Võru-Luhamaa maantee rekonstrueerimine, et soodustada transiitkaupade ja reisijate vedu;
- Via Hanseatica projekti käivitamine ja viimine rahvusvahelisele tasandile. Selle projekti käigus või sellega seonduvalt Narva-Jõhvi-Tartu-Valga-Riia maantee rekonstrueerimine;
- reisiliikluse käimapanemine Rail Baltica raudteel;
- informatsioon otsetranspordi kohta Tallinna lennujaamast ja sadamatest.

14.6. Elukeskkond

14.6.1. Eesmärk:

- tervislik, turvaline, loodus-, ajaloo- ja kultuuriväärtusi säilitav, mitmekesine, säästvalt arenev elukeskkond.

Ülesanded:

- linna arenguks oluliste alade üldplaneeringute ja detailplaneeringute koostamine või tellimine;
- ühistute abistamine suurpaneelilamute renoveerimis- ja soojustamistöde finantseerimisskeemide väljatöötamisel koos vastavate ehitustehniliste lahendite ettevalmistamisega;
- linnale vajalike maade munitsipaliseerimine ning kasutuselevõtt läbi planeeringute koostamise ja tehnovõrkude väljaehitamise;
- elamuehitusprogrammi väljatöötamine (sh soodustused ja tugiteenused) ning elamuprogrammi käivitamine;
- munitsipaal- ja sotsiaalelamute ehituse alaprogrammide väljatöötamine ning käivitamine,
- kinnisvara arendusfirmade kaasamine elamuehituspiirkondade ettevalmistamisse;
- tulevaste elamupiirkondade ettevalmistamine (elanike vajaduste uuringud, planeeringud, tehnovõrgud jne). Kesklinna ja Ülejõe piirkonna korterelamute arenduspiirkondade ettevalmistamine;
- linna keskusalade kontaktvööndi renoveerimine;
- efektiivse linna liiklusskeemi väljatöötamine ja rakendamine. Linnast välja viivate teede ühendamine transiitmagistraalidega. Teede, tänavate ja sildade rekonstrueerimine ja ehitamine, teede tolmuvaibaks muutmine, pimedatele tänavatele valgustuse ehitamine;
- linna jalgrattateede väljaehitamise;
- linna parkimiskorralduse muutmine efektiivsemaks. Vajalike ümberkorralduste tegemine ja rajatiste (näit parkimismajad) ehitamine. Renoveeritavate ja uute ehitiste projekteerimis- ning ehitustingimuste liikluskorralduslike nõuete ajakohastamine;
- ühistranspordi kvaliteedi (kättesaadavus eri linnaosades, liikumismarsruudid, -intervallid jne) parandamine;
- erivajadustega inimeste vajaduste jälgimine teede, tänavate, ühiskondlike hoonete jne projekteerimisel ja ehitamisel;
- kolmanda sektori kaasabil atraktiivse elukeskkonna loomine, võimalike sotsiaalsete probleemide vältimine.

14.6.2. Eesmärk:

- nüüdisaegne ja kvaliteetne elukeskkond linnaelanikele.

Ülesanded:

- Tartu Agenda 21 põhimõtete rakendamine;

- keskkonnakvaliteeti puutuvate uuringute korraldamine ja materjalide (sh piirangud) kogumine, süstematiseerimine ja elanikkonnale kättesaadavaks tegemine;
- kvaliteetse, stabiilse survega vee andmine ühisveevõrgust kõigile linnaelanikele ning reovee ohutu ärajuhtimine ja normidekohane puhastamine;
- sadevee ärajuhtimise kontseptuaalne lahendamine ja vastavate torustike ning restkaevude ja ülevoolude ehitamine;
- linna territooriumil asuvate tehnovõrkude inventeerimine, ühiskasutuse õiguslik reguleerimine;
- võimaluse loomine linna kõigi korterite ja majade ühendamiseks ühiskanalisatsiooniga;
- võimaluse loomine linna kõigi korterite ja majade ühendamiseks telefonivõrguga;
- Supilinna ja Vaksali linnaosa renoveerimine;
- linna ajalooliste ja miljööväärtuslike piirkondade renoveerimise korralduse väljatöötamine ja ellurakendamine.

14.7. Sotsiaalhoolekanne

14.7.1. Eesmärk:

- linnaelanike sotsiaalne turvalisus - inimeste võimalikult iseseisva toimetuleku toetamine.

Ülesanded:

- potentsiaalsete riskirühmadega tehtava ennetustöö arendamine;
- sotsiaalhoolekandeesutuste optimaalse võrgustiku kujundamine;
- tegusalt toimiva sotsiaalinfosüsteemi loomine;
- töökohtade loomise soodustamine;
- töötute rakendamiseks abitööde programmi käivitamine;
- lastega perede jätkuv toetamine;
- avahoolduse arendamine ja vabatahtlike töö soodustamine selles valdkonnas;
- tugiisikute ja kasuperede võrgu väljakujunemise toetamine;
- koostöös Tartu Ülikooliga sotsiaaltöötajate koolitamise korraldamine;
- abivajajate toimetulekukoolituse ja nõustamise korraldamine;
- piirkondlikul printsiibil päevakeskuste võrgu moodustamine ja olemasolevate päevakeskuste töö täiustamine;
- linlaste eluasemeprobleemide lahendamisele kaasaaitamine;
- mittetulundussektori ja erasektori hoolekandetöö toetamine;
- Läänemeri-riikide sotsiaalhoolekandeesutustega koostöö arendamine ja rahvusvahelistes programmides osalemine.

14.8. Kultuur, sport ja vaba aeg

14.8.1. Eesmärk:

- Tartu kui Eesti professionaalse ja rahvuskultuuri keskus. Tartu kui hansakultuuri keskus.

Ülesanded:

- Eesti Rahva Muuseumi uue hoone ehitamisele kaasaaitamine;
- arhiivide keskuse rajamine;

- Tartu Kunstimuuseumi ruumistiku väljaarendamine;
- Linnamuuseumi ja Mänguasjamuuseumi väljaarendamine;
- teatrite, muuseumide, galeriide, raamatukogude ja teiste kultuuriasutuste tegevuse toetamine;
- rahvakultuuri toetamine;
- tervise- ja veekeskuse rajamine;
- Jaani kiriku renoveerimine;
- Kaasaegsete Hansapäevade ja teiste rahvusvaheliste sündmuste korraldamine ja marketing;
- Antoniuse õues käsitöö- ja kunstikeskuse väljaarendamine;
- Toomemäe territoriaalse arengukava väljatöötamine ja Toomkiriku varemete konserveerimine, arvestades kultuuri- ja meelelahutusürituste läbiviimist ja vaba aja veetmise võimalusi;
- Emajõe kallaste jätkuv avamine ning täiendavate sportimise-, puhke- ja vaba aja veetmise võimaluste loomine. Emajõe roheline koridori sidumine linna ja lähiümbruse puhkealadega;
- laevaturismi (eelkõige huviturismi ja loodusturismi) arendamine;
- kultuurimälestiste, kultuurilooliste ja kunstiväärtuslike objektide, spordiklubide ja spordirajatiste registri koostamine ja täiendamine;
- muinsuskaitse sihtkapitali ellukutsumine, et abistada ja toetada omanikke kultuuriväärtuslike hoonete (ka arhitektuurikaitse piirkondades asuvate hoonete) restaureerimisel, fassaadide korrastamisel ja säilitamisel;
- traditsiooniliste massispordiürituste korraldamine ja uudsete spordiprogrammide arendamine.

14.9. Elluviimise organisatsioon ja rahastamine

Arengustrateegia on Tartu linna arengumudeli alus ja seda viiakse ellu järgmiste tegevuste kaudu:

- Tartu Linnavalikogu ja Linnavalitsuse tegevusena koostöös Vabariigi Valitsuse, Lõuna-Eesti maavalitsuste, ülikoolide, kliinikumi ja kõigi asjahuvilistega;
- linna eelarvelise raha eraldamise kaudu nelja-aastaste arengukavade realiseerimiseks;
- riigi toetuste ja investeeringute rakendamise kaudu;
- loodava arengustrateegia elluviimist koordineeriva organisatsiooni kaudu;
- erasektori, mittetulundussektori, välisriikide ja rahvusvaheliste organisatsioonide investeeringute, abi- ja koostööprogrammide kaudu partnerluspõhimõttel;
- detailplaneeringutega maa sihtotstarbe määramine ja sellest tulenevalt linnaruumi erinevatele piirkondadele arengu- ja soodustingimuste loomine.

14.10. Tulemuste mõõtmine, seire ja hindamine

Tulemuste mõõtmine, seire ja hindamine peavad kindlustama linna arengu pideva jälgimise ning arengukavade kaudu teostatava poliitika eesmärgipärasuse ja tulemuslikkuse.

Arengustrateegia evitamist juhib linnavalitsus, kelle ülesanne on see ellu viia ning pidada selleks vajalikke läbirääkimisi partneritega.

Linna arengustrateegia elluviimine toimub nelja-aastaste arengukavade alusel, mida aastakaupa täpsustatakse ja mille alusel koostatakse linnaeelarve. Arengukava ettevalmistamist ja arengustrateegia ajakohastamist koordineerib Tartu Linnavalitsuse vastav osakond. See osakond valmistab koostöös asjatundjatega ette ka arenguanalüüsid ja juhendab nendeks vajalike andmekogude moodustamist. Seire korraldamiseks luuakse statistiliste näitajate

süsteem. Mõõtmisel lähtutakse rahvusvaheliselt tunnustatud põhimõtetest ja lähenemisviisidest. Üldjuhul peetakse statistiliste näitajate kogumisel silmas regionaallõigete tegemist andmetest, mida kogub Eesti Statistikaamet. Vajadusel tehakse täiendavaid uuringuid, mille regulaarsus määratakse linnaelu juhtimise vajadustest lähtuvalt.

Arengustrateegia realiseerimiseks võivad Tartu Linnavolikogu ja Linnavalitsus moodustada asjatundjate komisjone, kaasata eksperte, koordineerida välisabi taotlemist ja kasutamist ning leida eelarvele täiendavaid vahendeid kõigilt asjast huvitatud üksikisikutelt, asutustelt ja organisatsioonidelt.

Arengukava täitmist arutatakse Tartu Linnavolikogus, Linnavalitsuses ja koostöökogus. Kontrolli linnaeelarve raha kasutamise üle teostab linnavalitsuse rahandusosakond. Linnaeelarvest kaasfinantseerimisega teostatavate projektide täitmise kontrolli kord määratakse projekti partnerite vahelise lepinguga.

Lisa 1

ARENGUSTRATEEGIA KOOSTAMINE, TÖÖKORRALDUS, OSAVÕTJAD, AJAKAVA JA KASUTATUD KIRJANDUS**1. Seadusandlik alus**

Tartu linna strateegilise arengukava (arengustrateegia Tartu 2012) koostamise otsus võeti vastu 1997. aastal (Tartu Linnavalitsuse 09.01.1997 korraldus nr 17) ning see oli esimeste omataoliste hulgas Eestis. Mõistes tsentraalsel käsumajandusel ja riiklikul maaomandil põhineva planeerimistegevuse sobimatust demokraatlikku ühiskonnakorraldusse, hakati otsima teid nüüdisaegsete planeerimispõhimõtete ja meetodite rakendamiseks.

Tartu linna põhimääruse kohaselt (§ 5 punkt 4) on linna arengustrateegia ja sellest lähtuvate arengukavade väljatöötamine ja kinnitamine omavalitsuse ülesanne. Olulise tõuke linnaelu juhtimise vastavusse viimiseks strateegilise lähenemise põhimõtetele andis 1995. aastal Riigikogus vastu võetud planeerimis- ja ehitusseadus. Et see seadus paneb maakonnaplaneeringu koostamise kohustuse maavalitsustele, siis alustas Tartu Maavalitsus 1995. aastal tööd Tartumaa maakonnaplaneeringuga. Tartu linna arengustrateegia ja üldplaneeringu algatamine on nimetatud tegevuse loogiline jätk, mis määratleb linna sotsiaalsed ja majanduslikud arengusuunad ning prioriteetsed eesmärgid uue aastatuhande algul.

2. Protsessi kirjeldus

Nii nagu iga demokraatlik linnaplaneerimisprotsess, saab ka linna arengustrateegia koostamine põhineda eelkõige huvitatud osapoolte tahtel ja initsiatiivil. Seades enda ette pildi linna tulevikust, püstitades selle täitmiseks vajalikud eesmärgid ja selgitades ülesanded, määratleme me paratamatult sellega ka energia, mida me ihaldusväärse saavutamiseks peame mängu panema. Selleks kõigeks nõusoleku saamine eeldab poliitilist usaldust ning kokkulepete selgust ja arusaadavust.

Tartu arengustrateegia koostamiseks moodustati seitse teemagrupperi: säästlik ja keskkonnahoidlik areng; linnaelu juhtimine ja korraldamine; majanduslik areng; sotsiaalabi, hoolekanne ja tervishoid; haridus, kultuur ja sport; tehniline infrastruktuur; Tartu Lõuna-Eesti keskusena. Kokku kuulus teemagrupperidesse üle 100 inimese, sealhulgas 20 linnavolikogu ja 25 linnavalitsuse, 13 Tartu Ülikooli ja Eesti Põllumajandusülikooli esindajat, inimesed riigiasutustest ja äriühingutest ning oma kitsa eriala asjatundjad.

Kogu tööperioodi jooksul olid kõik teemagrupperite arutelud avalikud ja neis võisid osaleda peale teemagrupperi liikmete kõik asjahuvilised. Igal teemagrupperil oli õigus moodustada ajutisi töörühmi, kaasates konkreetsete probleemide või teemade arutellu vastava eriala asjatundjaid. Seda võimalust kasutasid kõige enam säästva arengu ning sotsiaalabi, hoolekanne ja tervishoiu teemagrupperid.

Kõik arengustrateegia koostamise tööetapid ja tulemused vaadati läbi koordineerivas töögrupperis. Selle viimases koosseisus oli 10 inimest: Andrus Ansip, Hannes Astok, Margus Hanson, Anto Ili, Aleks Lenzner, Peep Männiksaar, Martti Preem, Uku Põllumaa, Kaarel Sahlk, Elvi Tani, tööd juhtis Tartu abilinnapea Anto Ili. Tegevust koordineeris Elvi Tani Tartu Linnavalitsuse linnaplaneerimise osakonna arenguteenistusest. Arengustrateegia käivitamise etapil oli konsultandiks Taivo Tali (Tartu Maavalitsus). Hiljem on seminare aidanud korraldada Charles Bens ja Ivo Volt (Kanada Linnainstituut) ning Reet Sarv (Tallinna Linnavalitsus). 1998. aastal konsulteerisid arengustrateegia väljatöötamist Argo Teetsov (EKE Ariko) ja Rivo Noorkõiv

(Geomedia OÜ), kellest viimane jätkas tööd kuni arengustrateegia valmimiseni ja pani kokku ka arengustrateegia Tartu 2012 lõppdokumendi. Kogu tegevuse tehnilist poolt toetas Imbi Lang Tartu Linnavalitsuse linnaplaneerimise osakonna arenguteenistusest.

Töö toimus teemagruppides ja ühisseminarides. Teemagruppide ülesandeks oli oma valdkonna kaardistamine, eesmärkide ja ülesannete praktilisuse ja reaalsuse läbiarutamine ning konsensuse saavutamine tegevuse suhtes. Teemagruppe ühendavad seminarid olid mõeldud vastastikuseks harimiseks, aruteluks, eluvaldkondade analüüside läbiarutamiseks ja tulemuste hindamiseks ning ühismõistmise vaimus ettepanekute tegemiseks linnaelu korraldusse. Töö tegemisel kasutati erinevaid meetodeid: intervjuusid, ankeetküsitlust, rühmatööd. Kokku peeti arengustrateegia koostamisel umbes 170 teemagrupi koosolekut ja 17 ühisseminari. Töö käigus valmistati ette dokumente ja seisukohavõtte, millest mitmed said kas Tartu Linnavolikogu või Tartu Linnavalitsuse heakskiidu. Olgu siinkohal märgitud Tartu Agenda 21 heakskiitmine ja Tartu Linnavalitsuse ning kõrgkoolide vahelise ühishuvide deklaratsiooni allakirjutamine. Kõik arengustrateegia käiku puutuvad materjalid on arhiveeritud linnavalitsuse linnaplaneerimise osakonnas.

Üheskoos arutledes ja õppides saadi uusi teadmisi ja koostööoskusi. Kujunes meeskond, kes tahtis vaadata kaugemale, kui igapäevane linna operatiivülesannete lahendamine võimaldab. Loodetavasti positiivne koostöövaim linna arengus veelgi kasvab ja Tartu tuleviku eest hea seisjate loetelu pikeneb.

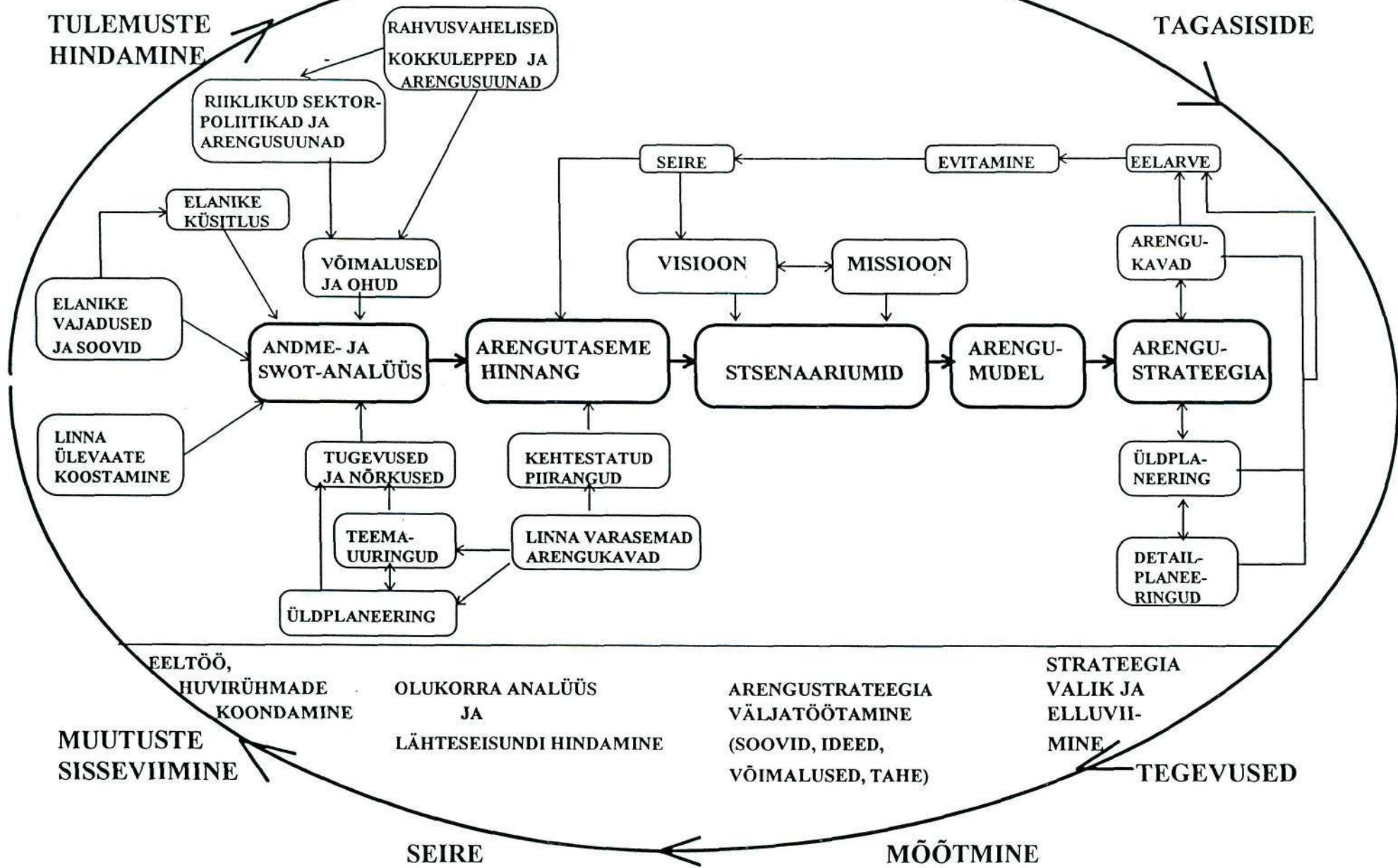
3. Uuringud ja andmeanalüüs

Tartu arengustrateegia ettevalmistamisel korraldati linnaasju kajastavaid teadusuuringuid ja kitsaid teemavaldkondi katvaid analüüse. Nendest tuleb tõsta esile linna kompaktses ülevaates valmimist, Tartu elanike ja ettevõtjate küsitlemist, tulemuste analüüsi ning potentsiaalsetele investoritele mõeldud Tartut tutvustava prospekti koostamist. Et arengustrateegiaga paralleelselt valmistati ette ka linna üldplaneeringut, siis oli oluliseks ülesandeks saavutada strateegilise arengukava ja linna tulevase ruumiplaneeringu ühtsus. Tänapäevaseid visualiseerimisvõimalusi kasutades on paljud koostatud analüüsid ja ülevaated kättesaadavad internetis Tartu linna koduleheküljel aadressil <http://www.tartu.ee>.

Arengustrateegia koostamisel arvestati Eesti arengut reguleerivaid ja korraldavaid õigusakte, millest olulisemad on säästva arengu seadus ja riigi sektoripoliitikad: Eesti keskkonnanstrateegia, Eesti majanduse prognoos 2002, Kütuse- ja energiamajanduse pikaajaline riiklik arengukava, Turismi arengukava 1989-2002, Eesti elamumajanduse arengukava 2010, Eesti Riiklik Innovatsiooniprogramm, Tööstuspoliitika lähtekohad jt. Kõigil töötappidel jälgiti arengustrateegia haakuvust materjalidega Läänemere maade visioon ja strateegiad 2010, üleriigilise planeeringu Eesti 2010 ja Tartumaa 2000+ töödega ning Eesti Euroopa Liiduga ühinemisläbirääkimiste seisukohtadega, mis on fikseeritud dokumendis Agenda 2000 (komisjoni arvamus Eesti Euroopa Liidu liikmeks astumise avalduse kohta).

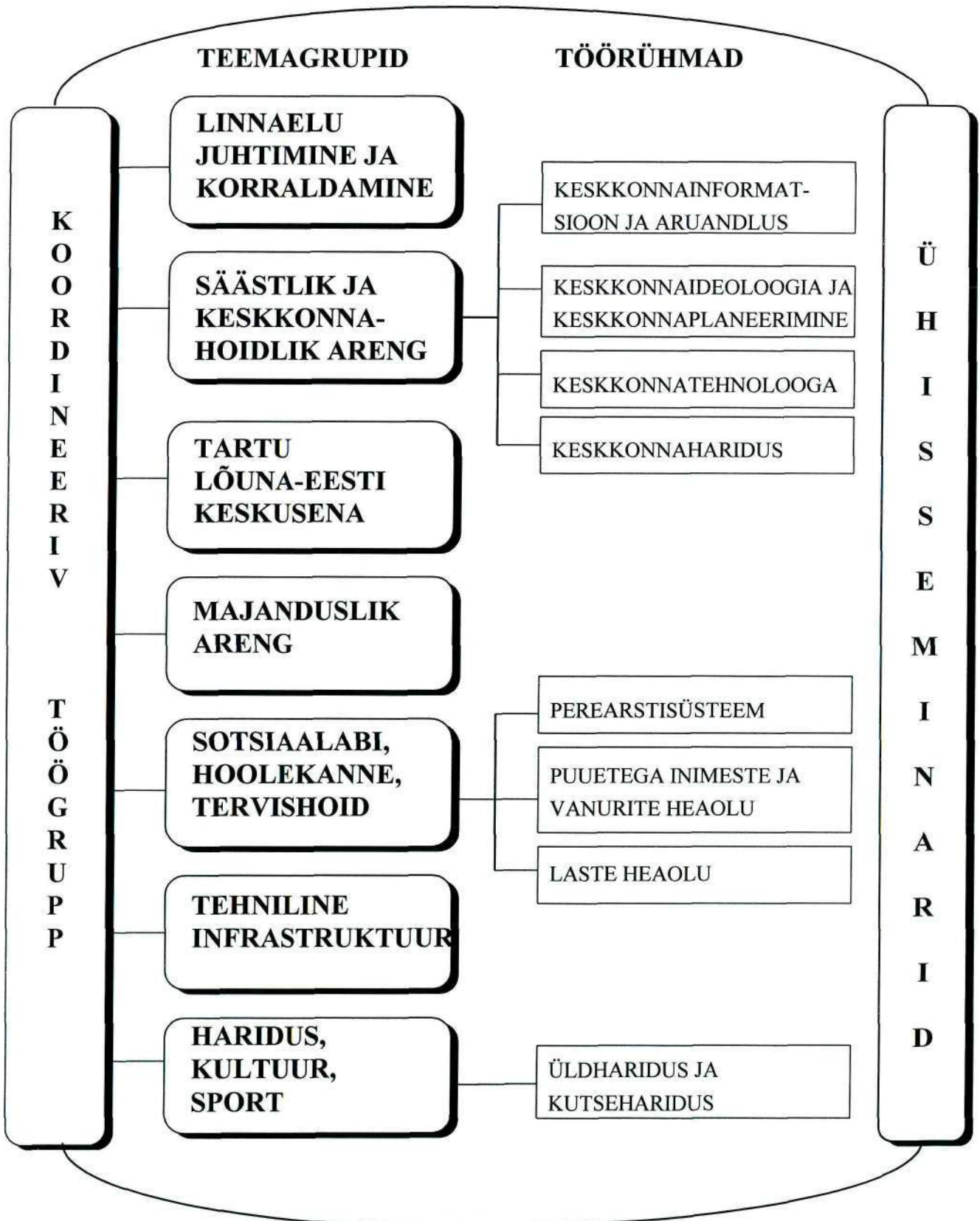
Tartu arengustrateegia väljatöötamise skeem, töös osalenute nimekiri ja ülevaade protsessi olulisematest sündmustest ning uuringutest on esitatud järgnevatel lehekülgedel.

TARTU STRATEEGILINE PLANEERIMINE

33

ARENGUSTRATEEGIA KOOSTAMISE TEEMAGRUPID JA TÖÖRÜHMAD

**OLULISEMAD SÜNDMUSED ARENGUSTRATEEGIA
TARTU 2012 KOOSTAMISEL**

T E E M A U U R I N G U D T Ö Ö K A V A N D A M I N E	A R E N G U S T R A T E E G I A	A V A L I K U S T A M I N E	27.05.1999	Arengustrateegia <i>TARTU 2012</i> kinnitamine linnavolikogus
			29.03-29.04 1999	Avalik väljapanek ja arutelu
			25.03.1999	Arengustrateegia projekti heakskiitmine linnavalitsuses
			19.03.1999	Arengustrateegia projekti vastuvõtmine teemagruppide liikmete ühisseminaril
			15.01.1999	Arengustrateegia ja üldplaneeringu seostamise seminar
			17.12.1998	Tartu Agenda 21 heakskiitmine linnavolikogus
			okt - dets 1998	Linna eesmärkide ja ülesannete seminar
			15.05.1998	Linna missiooni kinnitamine
			aprill -mai 1998	Stsenariumide koostamine ja arutelu
			30.04.1998	Visiooni <i>TARTU 2012</i> heakskiitmine linnavolikogus
			25.02.1998	Ühishuvide deklaratsiooni allkirjastamine Tartu Linnavalitsuse ja Tartu kõrgkoolide esindajate poolt
			26.09.1997	Tartu kui terviku SWOT-ülevaate koostamine
			27.05.1997	Arengustrateegia koostamise tegevus- ja ajakava kinnitamine
			17.04.1997	Arengustrateegia koostamise 7 teemagrupi koosseisude kinnitamine
			19.01.1997	Tartu Linnavalitsus otsustas alustada strateegilise arengukava (e arengustrateegia) koostamist. Koordineeriva töögrupi koosseisu kinnitamine.

KASUTATUD KIRJANDUS

1. Ülevaade Tartu linnas (Community Profile). Alusandmed Tartu linna strateegilisele planeerimisele. Jüri Kõre. Tartu, 1998. LPO arhiiv.
2. Eesti elamumajanduse arengukava aastani 2010. Eesti Vabariigi Majandusministeerium. Tallinn, 1998.
3. Eesti inimarengu aruanne 1998: Integreerudes Euroopasse ja maailma. <http://www.ciesin.ee/undp/nhdr98/>.
4. Eesti regionaalarengu strateegia. Kiidetud heaks Vabariigi Valitsuse poolt 02.02.1999.
5. Ettevõtete arvu ja töökohtade dünaamika Tartu linnas. Priidu Ristkok. Tartu, 1997. LPO arhiiv.
6. Hea noor tartlane. Gümnasistide küsitlus. Imbi Lang. Tartu, 1997. LPO arhiiv.
7. Kutseharidus Tartus (kutseõppeasutuste õpetajate uuring). Eda Anton. Tartu, 1998. LPO arhiiv.
8. Kutseharidus Tartus 1997-1998. Eda Anton, Ülle Parm. Tartu, 1997. LPO arhiiv.
9. 1998.a. kevadel Tartu kutseõppeasutuste lõpetajate arvamus kutseharidusest. Ülle Parm. Tartu, 1998. LPO arhiiv.
10. Läänemeremaade visioon ja strateegiad 2010 (VASAB 2010).
11. Lühülevaade "Tartu 1998". Tartu Linnavalitsus. Tartu, 1999. LPO arhiiv.
12. Projekt "Tartu kui üliõpilaste elupaik" TÜ sotsiaalteaduskonna sotsioloogia osakond. Tartu, 1998. Koopia LPO arhiiv.
13. Raadi lennuväli. Alternatiivsed arengustrateegiad. Andrus Kilgi, Jaak Kliimask, Indrek Ranniku. Tartu, 1997. LPO arhiiv.
14. Tartu VII. Statistilisi andmeid ja kommentaare. Tartu, 1991.
15. Tartu VIII. Statistilisi andmeid ja analüüse. Tartu 1992.
16. Tartu Agenda 21. Tartu, 1999. LPO arhiiv.
17. Tartu elamusituatsiooni sõlmküsimused ja elamupoliitika põhisuunad. I, II osa. Jüri Kõre, Tartu, 1996, 1997. LPO arhiiv.
18. Tartu ettevõtlusuuring. I, II osa. Rein Murakas. Tartu, 1999. LPO arhiiv.
19. Tartumaa 2000+. Tartu Maavalitsus. 1998.
20. Tartu ja tartlased 1998. Elanike küsitlus. Anneli Kährik, Mare Ainsaar. Tartu, 1998.
21. Tartu kui rahvusvahelise, siseriikliku, regionaalse ja kohaliku logistikakeskuse arengueeldused ja võimalused. AS MH Tallinn. Tallinn, 1998. LPO arhiiv.
22. Tartu linna arengukava 1995-1996, 1995. LPO arhiiv.
23. Tartu linna arengukava 1997-1999, 1997. LPO arhiiv.
24. Tartu linna energeetika arengukava. I-IV osa. AS Estivo, OÜ AAM Energeetikabüroo. Tallinn, 1998-1999. LMO arhiiv.
25. Tartu linna hariduse arengukava 1999-2005, perspektiiviga kuni 2012. Projekt. http://www.tartu.ee/Haridus/tartu_haridus.html.
26. Tartu linna materiaal-tehnilise baasi kaasaegne olukord, arengu tingimused ja perspektiivid. Tartu Riiklik Ülikool. Majandusgeograafia kateeder. Tartu, 1968.
27. Tartu linna rahvastiku prognoos aastani 2010. Jüri Kõre, Mare Ainsaar. Tartu, 1995. LPO arhiiv.
28. Tartu linna tervishoiu arengukava. Meris Tammik. Tartu, 1997. LPO arhiiv.
29. Tartu tagamaa uuring. Tööalane pendelränne. Riho Mällo. Tartu, 1998. LPO arhiiv.
30. Tartu Ülikooli arenduseesmärgid 1998/1999 õppeaastaks. Tartu Ülikooli Nõukogu määrus, 19. juuni 1998.a. nr.10.
31. Teadlased Tartus ja Tartust. Akadeemilise kodanikkonna arvamusuuring. I, II osa. Eesti Teadlaste Liit. Tartu, 1998. LPO arhiiv.
32. Ülevaade Tartu linna rendituru territoriaalsest arengust. Neeme Kärbo. Tartu, 1997. LPO arhiiv.
33. Üleriigiline territoriaalmajanduslik planeering "Eesti 2010". <http://www.e210.ee/>.

ARENGUSTRATEEGIA TARTU 2012 KOOSTAMISEL OSALEJAD

A	Jaan	Ainelo	Toivo	Jullinen
	Airi	Alakivi	Helmer	Jõgi
	Irja	Alakivi	Anne	Jõgi
	Uku	Alakivi	Kalev	Jõgiste
	Andrus	Ansip	Laine	Jänes
	Inge-Ly	Ansip	Arvo	Järvet
	Eda	Anton	Kalle	Jürgenson
	Krista	Aru	K Marko	Kaasik
	Helve	Arukask	Toivo	Kabanen
	Mati	Arulepp	Tiiu	Kadajane
	Hannes	Astok	Heda	Kala
B	Charles	Bens	Anti	Kalvet
	Malle	Blumenau	Toomas	Kapp
	Pavel	Bogdanov	Toomas	Karu
	Maira	Bogdanova	Kaido	Kasak
D	Franz Josef	Dauber	Tõnu	Kase
E	Maris	Eenmaa	Jüri	Kask
	Mart	Einasto	Andrus	Kask
	Lehte	Elbrecht	Tõnu	Kauba
	Henn	Elmet	Mati	Kermas
	Enn	Erme	Karin	Kiis
	Raigo	Ernits	Hilja	Kikas
	Vilve	Ets	Andrus	Kilgi
	Hele	Everaus	Veljo	Kimmel
F	Toomas	Frey	Lembit	Kitse
	Jaanus	Friedenthal	Inga	Kiudorf
G	Jüri	Ginter	Aime	Koger
	Meida	Griin	Helle	Kont
	Mihkel	Gross	Ana	Kontor
H	Rein	Haak	Maire	Koppel
	Valter	Haamer	Mait	Kriipsalu
	Margus	Haidak	Jüri	Krusealle
	Härmo	Haljaste	Tiina	Kruuse
	Aino	Haller	Väino	Kull
	Martin	Hallik	Jüri	Kuus
	Küllli	Hansen	Kersti	Kõivik
	Margus	Hanson	Jüri	Kõre
	Toomas	Hansson	Kalju	Kährin
	Jaanus	Harro	Neeme	Kärbo
	Karin	Hellat	Urmo	Kööbi
	Margus	Hendrikson	Edgar	Künnapu
	Juta	Hennoste	L Merle	Laanemets
	Toomas	Hiio	Ülle	Laas
	Hanna	Hinrikus	Eino	Laas
	Mart	Hovi	Imbi	Lang
I	Anto	Ili	Raho	Langsepp
	Mari	Ivask	Ruth	Leis
	Urmas	Ivask	Margus	Lember
J	Karin	Jaanson	Mihkel	Lember
	Kadri	Jaanson	Illar	Lemetti
	Jüri	Jagomägi	Aleks	Lenzner
	Sirje	Janikson	Madis	Lepajõe
	Martin	Johanson	Tiit	Lepasaar
	Tanel	Joost	Aili	Lepik

	Kalev	Lindal	Hugo	Roostalu
	Anne	Lindström	Margit	Rosental
	Anne	Lüpsik	Jüri	Ruut
M	Heidi-Ingrid	Maaroos	Sirje	Saarma
	Siim	Maasikamäe	Ivar-Igor	Saarniit
	Aleksander	Maastik	Elle	Saart
	Toivo	Maimets	Astrid	Saava
	Ülo	Mander	Kaarel	Sahk
	Viktor	Masing	Kai	Saks
	Mart	Mere	Andres	Salu
	Senta	Michelson	Margus	Sarapuu
	Vadim	Mitroshkin	Reet	Sarv
	Kaljo	Mitt	Jüri	Sasi
	Roman	Mugur	Teet	Seene
	Aadu	Must	Ene	Seidla
	Peep	Männiksaar	Jüri	Sepp
	Jüri	Mölder	Kadri	Siibak
	Ruta	Mürk	Urmas	Siigur
N	Andres	Nahk	Liili	Siilbek
	Eda-Maie	Neuland	Kai	Siim
	Andres	Noodla	August	Solo
	Rivo	Noorkõiv	Aare	Songe
	Ilmar	Novek	Vaike	Soodla
	Krõõt	Nõges	Ruth	Soonets
O	Robert	Oetjen	Indrek	Sooniste
	Hanno	Ohvril	Aivar	Soop
	Ervin	Oja	Merike	Sulbi
	Tõnu	Oja	Peeter	Taim
	Peeter	Olesk	Taivo	Tali
	Terje	Ots	Ivar	Tallo
	Silvi	Ott	Kai	Tamm
	Aita	Ottas	Tiit	Tammaru
P	Marina	Paddar	Meris	Tammik
	Jaak	Palumets	Tiina	Tammik
	Uno	Parm	Elvi	Tani
	Väino	Peets	Argo	Teetsov
	Karin	Pihl	Margit	Teller
	Enn	Plaan	Toomas	Tenno
	Aino	Popova	Erkki	Timmerbacka
	Peep	Pree	Ilme-Tiiu	Tinni
	Martti	Preem	Mati	Tolmoff
	Kaider	Puniste	Aaro	Toomela
	Ilmar	Punnar	Toomas	Trapido
	Eda	Põldma	Hardi	Tullus
	Salli	Põldvere	Peeter	Tulviste
	Uku	Põllumaa	Anli	Tummi
	Sander	Põllumäe	Raul	Täkker
	Andi	Pärn	Heiki	Unt
	Enn	Pärnamäe	Sirje	Vabrit
R	Mati	Raamat	Maaja	Vadi
	Katri	Raik	Kristel	Vasar
	Raivo	Rand	Avo	Veermäe
	Miia	Rannikmäe	Vello	Vengerfeld
	Indrek	Ranniku	Margus	Viigimaa
	Sirje	Raud	Ivo	Volt
	Raivo	Rebane	Siim	Välkmann
	Mari	Reinik	Ene	Örd
	Boris	Reppo	Igor	Örd
	Krista	Roosi	Tiina	Ööpik

ÜLEVAADE TARTU ARENGUEELDUSTEST

1. AJALOOLINE ÜLEVAADE

1.1. Vanim ajalugu ja tegevus hansalinnana

Tartu on Eesti ja Baltikumi vanemaid linnu, esmakordselt mainitud aastal 1030. Senised arheoloogilised leiud viivad mesoliitilisse Kunda kultuuri ja vanemad jäljed Tartu linnusest pärinevad 5.-6. sajandist. Püsiva iseloomuga asustus arvatakse olevat tekkinud Toomemäe jalamile hiljemalt I aastatuhande lõpusajanditel. Asula väljakujunemisel said olulisteks muinaslinnus Toomemäel, selle jalamil asuv kaubitsemiskeskus ning sadamakoht Emajõe ääres.

Muistse vabadusvõitluse ajal oli Tartu üks tähtsamaid Ugandi kaitsekeskusi. Tartu linnuse vallutamise järel saksa ristirüütlite poolt 1224. aastal valiti Tartu piiskopkonna vaimlikuks keskuseks, tulevaseks pealinnaks. Arvatakse, et 13. sajandi lõpul võeti Tartu Hansa Liidu liikmeks, mis andis olulise tõuke Tartu majanduslikule edenemisele. Soodne asukoht maa- ja veeteede süsteemis tõstis Tartu üheks Läänemere piirkonna logistiliseks ja administratiivseks keskuseks, regiooni poliitika kujundajaks. Tartlastel oli määrav roll Põhja-Venemaa (Novgorod, Pihkva) ja Läänemere hansalinnade (Tallinn, Riia, Lübeck) vahelises kaubanduses.

1.2. Liivi sõjast XVII sajandi lõpuni

16. sajandil hakkas Tartu sisepoliitilisele seisundile ja kaubandusele Venemaaga üha enam mõju avaldama välispoliitilise olukorra halvenemine. Venemaa tahtis iseseisvat majanduslikku suhtlemist Lääne-Euroopaga Liivimaa kaudu. Liivi sõja tulemusena oli Tartu aastatel 1558-1582 Vene valduses. Seejärel kuulus linn Poola kuningriigi koosseisu, muutudes Liivimaa hariduskeskuseks. Kuigi nimetatud perioodi jäi lühike Rootsi võimuaeg 1600-1603, suutis Rootsi kuningriik oma võimu taastada alles aastal 1625. Selleks ajaks olid Tartu suhted Venemaaga katkenud ja kaubavahetus soikunud. Liivimaa vallutamise tulemusena sai Tartust Rootsi võimu tähtsaim tugipunkt Baltimaades.

Sõdade tagajärjel tekkinud uus geopoliitiline olukord jättis Tartu aktiivsest kaubandusest kõrvale. Linn vaesus. Tänu sellele, et 1629. aastal moodustati Liivimaa kubermang, mille keskuseks sai Tartu, tõusis linna administratiivne tähtsus ja elavnes majandus. Kultuurielu aktiveeris aastal 1630 asutatud kuninglik gümnaasium ning eriti ülikooli Academia Gustaviana avamine 1632. Vene võimu alla langemine 1656. aastal lõi teatava eelduse vene-suunalise kaubanduse elavnemiseks, mis aga ei realiseerunud, sest 1661. aastal läks Tartu enam kui neljaks aastakümneks taas Rootsi võimu alla. Hakati uuendama Tartu kindlustusi ja ümber Toomemäe rajati bastionide vöö. 1704. aastal vallutasid linna Peeter I väed. Rootslaste tagasituleku kartuses kasutasid venelased laastatud maa taktikat. 1708. aastal lasti õhku enamus Tartu kindlustusehitistest ja küüditati suur osa kodanikest Venemaale. Tekkinud haavad paranesid väga aeglaselt. Alates 18. sajandi keskpaigast ehitati uusi kaitserajatisi, taas elustati majandust ja eksporti. Pärast 1775. aasta hiidulekahju lõpetati kindlustustööd linnas ja kadus Tartu kui kindluslinna strateegiline tähtsus.

1.3. Kreisi- ja ülikoolilinnast tänapäevani

1802. aastal avati taas Tartu ülikool, mis ainsana Vene Keisririigis andis saksakeelset kõrgharidust. Alates 19. sajandi I poolest muutus Tartu üheks keiserliku Venemaa tuntumaks hariduskeskuseks, millel olid tihedad sidemed Lääne ülikoolidega. Linn rikastus paljude klassitsistlikus stiilis ehitistega. 1860. aastatest on Tartu rahvusliku liikumise keskus. Tartust sai Eesti vaimne kants. Linnaelanike arv tõusis aastaks 1867 juba 21 000-ni. Kasvas Tartu tähtsus liiklussõlmene. 1876. aastal avati raudteeühendus Tallinna ja Peterburiga, 1887. aastal Riiga. Mööda Emajõe toimus regulaarne laevavahetus Pihkvaga.

Tartu rahu sõlmimine 1920. aastal ja eraldatus Venemaast puudutasid Tartu majanduslikku seisundit vähe. Siinne tööstus põhines väikeettevõtetel ja need teenindasid valdavalt Kagu-Eesti turgu. Tooni andsid puidu- ja toiduainetööstus. Tänu kaubandusele oli Tartu tunnustatud ostukeskus. 1922. aastal elas linnas 53 800 elanikku. Kasvas Tartu roll haridus- ja kultuurikeskuseks. Kohapeal oli välja arendatud tegus alg-, põhi- ja gümnaasiumihariduse võrk. Ametialaseid teadmisi andsid kutsekoolid. Eraõppeasutustena tegutsesid hambaarstikool, õdedekool, teatrikool, pimedate koolkodu jms. Eesti kunstielu juhtkohal oli kunstikool "Pallas". Eesti rahvusliku haritlaskonna kujundamisel oli määrav tähtsus Tartu Ülikoolil. Mitmetes teaduskondades käivitus teadustöö rahvusvahelisel tasemel tänu Soomest ja Rootsist saabunud õppejõududele. 1936. aastal pandi ülikooli tehnikateaduskonna üleviimisega pealinna alus praegusele Tallinna Tehnikaülikoolile.

1940. aasta juunipöördega kehtestati Tartus nõukogude kord. II maailmasõda tekitas linnale olulisi purustusi. Hävisid Vanemuise teatrihoone, Raadi mõisahoone, Kivisild, Jaani kirik ja hulgaliselt muid hooneid. 1944. aasta suvel jätsid sakslased linna maha ja selle vallutas Nõukogude armee. Sellega pandi alus nõukogude võimule kuni Eesti taasiseseisvumiseni 1991. aasta augustis. Nõukogude perioodi iseloomustab alates 1950. aastatest tööstuse jõuline laiendamine. Kasvas elamuehituse maht ja algas rahvastiku sisseränne Venemaalt. 1950. aastate keskpaigas rajati Tartusse strateegiliste pommituslennukite baas. Linn suleti välismaalastele. Teaduspotsiaal kandus üha enam pealinna Tallinna ja Tartu integreeriti Nõukogude Liidu rahvamajanduskompleksi. Selle sotsiaalsed ja majanduslikud tagajärjed on märgatavad tänaseni. Nõukogude korrale iseloomulikult toimus täielik tsentraliseerimine ka siin, mistõttu jäi Tartu ilma mitmetest senistest funktsioonidest. Vähenes Tartu roll teaduses ja kultuurielus. Sihipärase tegevusega vähendati kogu rahva vastupanuvõimet. Sellele vaatamata oli Tartu 1980. aastate lõpul rahvusliku taasärkamise südameks, muinsuskaitseliikumise ja kodanikualgatuse tugikohaks. 1990. aastateks suutis Tartu oma koha Eesti asustussüsteemis säilitada, vaatamata Eesti rahvastikupotsentiaali olulisele ümberpaigutumisele nõukogude perioodil. Kui majanduslikult on Tallinna roll Eesti arengus tõusnud, siis Tartu on kindlustanud oma positsioone regionaalse keskusena, haridus- ja tervishoiuteenuste pakkujana.

2. ASEND JA TERRITORIAALNE STRUKTUUR

Tartu linn paikneb Eesti Vabariigi lõunaosas, olles ühtlasi samanimelise maakonna halduskeskus. Linna pindala on 38,8 km², mis on jaotatud 17 linnaosaks. Toomemägi on Tartu vanim tuumala. Ajalooline linnakeskus asub Toomemäe ja Emajõe vahel. Emajõgi jaotab Tartu loode-kagu suunas kaheks ning linnast väljuvad raudteed ja maanteed liigendavad ta väiksemateks osadeks.

Tartu on erinevate teede sõlmpunktiks. Linna läbivad Tallinn-Tartu-Luhamaa-Pihkva ja Peterburi-Narva-Valga-Riia maantee (Via Hanseatica). Linnal on head ühendusteel oma lähinaabritega. Tartut läbiv raudtee ühendab teda Tallinn-Narva-Peterburi magistraaliga, siit suundub raudtee Pihkvasse ja Riiga. Tänu Emajõe laevatatavusele on ühendus Peipsi järvega, mille kaudu on võimalik pidada ühendust Ida-Eesti ja Venemaaga. Tänu lennujaamale võiks linn olla rahvusvaheliselt kiiresti kättesaadav.

Tartu linn piirneb Luunja, Tartu, Tähtvere ja Ülenurme vallaga, mis koos Nõo ja Haaslava vallaga moodustavad Tartu lähialad, kus elab ligikaudu 21 000 elanikku. 1998. aasta alguse seisuga elas Tartumaa maapiirkonnas u 50 000 elanikku. Tartu naabermaakondade Jõgeva, Põlva, Võru, Valga ja Viljandi elanike arv on 313 000 elanikku. Tartust 100 km raadiuses elab 500 000 ja 500 km raadiuses umbes 25 miljonit elanikku, mis on märkimisväärne turupotentsiaal. Tartu kaugus maanteed mööda on Tallinnast 187, Narvast 180, Peterburist 330 ja Pihkvast 165 km. Linnulennult on Tartust Helsingisse 220, Riiga 210, Vilniusse 430, Stockholmi 510, Moskvasse 740 ja Berliini 1060 km.

3. ELUKESKKOND

3.1. Loodus

Tartu linn asub Võrtsjärve ja Peipsi järve ühendava Suur-Emajõe keskjooksul. Emajõgi voolab ürgorus, mille laius on Tartus 800-2000 meetrit. Kahel pool ürgorgu paikneb lainjas moreentasandik. Maastikuline liigestatus seab piirangud kesklinna kõrghoonestuse ehitamisele, sest tuleb vältida orupõhjas õhuvoolude takistamist.

Tartu linna piirides on eritüübilisi ökosüsteeme ja mitmekesiseid maastikutüüpe. Tartu looduspärlid on Emajõgi, Emajõe ürgorg, Toomemägi ja seda ümbritsevad ajaloolised tänavad, Kalmistu liivakivipaljand ja Aruküla koopad. Linna eri osades paiknevad kaitstavad loodusobjektid; muinsus- ja arhitektuurimälestised koos parkide ja haljasaladega võimaldavad tartlastele ja külalistele meeldivaid puhkuseelamusi ja loovad kõrge miljööväärtuse. Linnas asuvatest puhkealadest on lisaks Toomemäele olulisemad Anne kanal, Emajõe-äärne Ülejõe park, Tähtvere park koos seal asuva lauluväljaku ja atraktsioonidega, Tähtvere dendropark ja Emajõe kaldad koos linnaujulaga. Need moodustavad linna piires Emajõe-äärse ligi 10-kilomeetrilise roheline koridori. Linna elukeskkonda aitavad liigendada mitmed väiksemad haljasalad, mis on omavahel seotud puisteedega. Kogu Tartu linna territooriumist moodustavad haljasalad ja pargid 238,5 ha ehk 6,2%. Linna elukeskkonna väärtust aitavad tõsta ka linnalähedased loodusmaastikud ja puhkealad.

3.2. Maa

Linna 3880 hektarit maad jaguneb sihtotstarbe järgi: elamumaa 1 014 ha (26,1%), üldmaa 825,6 ha (21,3%), transpordimaa 508 ha (13,1%), tootmismaa 334 ha (8,6%), sotsiaalmaa 222,1 ha (5,7%) ja ärimaa 156,8 ha (4%). Lisaks veel veekogude maa, riigikaitsemaa, maatulundusmaa ja aiandusühistute maa.

1998. aastal sooritati linnas kinnis- ja vallasvaraga 2944 tehingut (1997. aastal 3974), millest 65,5% oli tehtud korteritega. 245 tehingut tehti kinnisvaraga ja tehingute koguväärtus oli 129 577 779 krooni. Kõige enam kinnisvaratehinguid tehti Karlova linnaosas. Hoonestamata maaalaga on kõige rohkem tehinguid tehtud Tammelinnas ja Ihastes.

3.3. Vesi

Tartu elanike veetarbimine on stabiliseerunud Euroopa riikide tasemele. Kasvanud on inimeste teadlikkus vee ratsionaalse ja otstarbeka kasutamise suhtes. Ajavahemikul 1994-1998 vähenes olmevee tarbimine 5 780 000 m³/aastas kuni 3 381 000 m³/aastas (58%). Linna joogiveega varustamine põhineb põhjavee kasutamisel. Linna territooriumil paikneb üle 200 puurkaevu. Tänu vee heale kvaliteedile kasutatakse seda töötlemata. Probleemiks on ligikaudu 1000 salvkaevu vee kasutamine, mida tarbib u 4% linlastest. Vesi ei vasta sageli kehtestatud kvaliteedinõuetele, mistõttu selle kasutamine joogiveena ei ole soovitatav.

Tööstuslik veetarbimine oli 1998. aastal 1 546 000 m³, mis moodustas alla 1/3 vee

kogutarbimisest. Linna reoveest puhastatakse ligi 80%.

Olulisel kohal on Emajõe, Anne kanali ja teiste veekogude puhtuse säilitamine. Tänu reovee tunnelkollektori ja reoveepuhasti lõpuni ehitamisele ning Emajõe valgala põllumajandusliku reostuskoormuse vähenemisele on veekogudes paranenud vee kvaliteet ja kasvanud nende puhkemajanduslik potentsiaal.

3.4. Õhk

Viimaste aastate liikluskoormuse plahvatuslik kasv on põhjustanud õhusaastekoormuse ja müra tõusu, mida on püütud vältida liiklusvoogude juhtimisega, autoliikluse vähendamisega kesklinnas, ühistranspordi korralduse parandamisega, teede tolmuvabaks muutmise ja jalgrattateede planeerimisega. Liiklusest tuleneva saastekoormuse vähendamiseks on kavas vaadata läbi kogu linna liikluskorralduse skeem, et vältida transiitliiklust kesklinnas ja elamurajoonides. Õhusaastet on vähendanud kivisöe ja masuudiga köetavate katlamajade sulgemine ja üleviimine gaasiküttele. Tänu tootmise langusele on vähenenud tööstuskoormusest tulenev saaste. Hinnanguliselt lendus 1998. aastal paiksetest saasteallikatest atmosfääri tahkeid osi 322, vääveldioksiidi (SO₂) 204, süsinikoksiid (CO) 1221 ja lämmastikoksiidid (NO_x) 255 tonni. Linnas on kasutusele võetud õhusaaste leviku mudel ja koostatud õhusaasteallikate andmebaas.

3.5. Jäätmed

Olme- ja majandusjäätmed ladustatakse Aardlapalu prügilasse. 1998. aastal ladustatud jäätmetest pärines 44% kodumajapidamisest. See teeb 200 kg jäätmeid iga tartlase kohta. Prügila keskkonnaohtlikkuse vähendamiseks on alustatud prügivee kogumis- ja puhastussüsteemi ehitamist. Turu lõpus paikneb inertsete jäätmete (ehitusjäätmed ja pinnas) mahapaneku koht. Kogutakse, vahendatakse ja utiliseeritakse ohtlike jäätmeid (naftasaaduste jääkproduktid, vanad autokummid, akumulaatorid, patareid, elavhõbelambid jne). Kauplustesse on sisse seatud vanade patareide kogumiskastid ning bensiinjaamadesse kasutatud õlide ja akude konteinerid. Alates 1994. aastast on läbi viidud ohtlike jäätmete kogumise aktsioone, mille käigus alates 1997. aastast kogutakse ka suurjäätmeid (mööbel, sanitaartechnika jne) ja vanapaberit. Teisest toormest kogutakse Tartus klaasi, metalli ja vanapaberit. Tagasi ostetakse klaastarad ja piiratud sortimendis plasttaarat.

3.6. Eluase ja elukeskkond

Tartu linna haldusterritoorium on 38,8 km², millest elamukruntide all on 24,5%. Viie või enamkorruselistes paljukorterilistes elamutes elab u 60% tartlastest. Kuigi 70% linlastest soovib elada ühepereelamutes, on sellised võimalused vaid 13 protsendil elanikest. Tartu linnas on kanalisatsioon 95%, külm vesi 97%, soe vesi 70%, vesiklosett 86%, kesk-, gaasi- või elektriküte 77% ja saun 18% elanikest. Küsitlustulemuste andmetel hinnati Tartu elukeskkonna kvaliteeti 5-pallises skaalas üle keskmise (3,3), kusjuures mitte üheski linnaosas kehvemaks kui "rahuldav". Eelistatumateks elukohtadeks on Tammelinna ja Tähtvere. Eraldi väärib märkimist elanike identiteet - 89% elanikest tunnetab ennast tartlasena. Igast kümnest tartlasest on ligi neli elanud siin sünnist alates.

Linnakujundusliku ehituskontseptsiooni aluseks on linna territoriaalse kasvu pidurdamine ja elamuehituse järkjärguline ümberpaigutamine vanade linnaosade rekonstrueerimisele. Linna miljööväärtselike elamupiirkondade säilitamiseks on Tartu linnas loodud 5 kaitseala: Tartu vanalinna muinsuskaitseala koos kaitsevööndiga, Tähtvere, Toometaguse-Vaksali, Karlova ja Tammelinna linnaehituslik kaitseala. Lisaks eelpoolnimetatud aladele loob omapärase linnamiljöo Supilinna ja Karlova puitarhitektuur.

3.7. Keskkonnakaitse

Ainsa Eesti linnana on Tartu ühinenud Ålborgi Hartaga, mis sätestas 1994. aastal Euroopa linnade ja muude omavalitsuste säästva arengu tegevussuunad. 1998. aastal Tartu Linnavolikogus heakskiidetud Tartu Agenda 21 määratleb ülesanded, mille täitmine loob eeldused linna looduse eripära säilimisele ja rikastamisele, linlaste keskkonnateadvuse tõusule ja linnakeskkonna atraktiivsuse suurenemisele.

4. RAHVASTIK

4.1. Rahvaarv

1. jaanuari 1999. aasta seisuga elas Tartus elanike registriteenistuse andmetel 94 823 inimest, mis moodustab riigi elanikkonnast ligikaudu 7%. Rahvaarvult on Tartu Eesti linnadest Tallinna järel teisel kohal. Tänu linna kompaktsale territooriumile on rahvastikutihedus teiste suuremate linnadega võrreldes märksa kõrgem - 2444 inimest 1 km² kohta.

Kuni viimase rahvaloenduseni jätkunud elanike arvu kasv on taasiseseisvusperioodil asendunud langusega. Rahvaarvu vähenemise peamiseks põhjuseks on negatiivne rändesaldo, mis eelkõige seondus okupatsioonivägede lahkumisega linnast. Siiski on Tartu olnud ka viimastel aastatel rohkem rahvastikku äraandvaks linnaks valdavalt Eesti teistesse piirkondadesse. Alates 1993. aastast ilmneb negatiivne iive. Kuigi kiire depopulatsioon on jälgitav Eesti rahvastikuarengus tervikuna, tuleb siiski märkida, et Tartu elanike arvu vähenemine on 1990-ndatel aastatel olnud Eesti keskmisest kiirem. Aastatel 1989-1998 vähenes elanikkond üle 10%. Täpsem rahvastikuarvestus osutub võimalikuks pärast rahvaloenduse korraldamist.

4.2. Soolis-vanuseline struktuur

Linna elanikest on mehi 42 126 (44%) ja naisi 52 697 (56%). Naiste suur ülekaal on tingitud töökohtade struktuurist ja õrnest soost õppijate domineerimisest. Et Tartu on haridus- ja meditsiinikeskus, on siin naistele sobivamaid töökohti rohkem. See omakorda soosib nende positiivset rändesaldot. Teiseks põhjuseks on naiste keskmise eluea märkimisväärne erinevus, võrreldes meestega (Eesti keskmine on meestel 64 ja naistel 74 aastat (1997)).

Tööelistest nooremad (kuni 15-aastased) moodustavad rahvastikust 17,4% (16 458 last). Seoses üleüldise sündimuse järsu langusega Eestis 1990. aastatel on laste absoluutarv ja osakaal rahvastikus vähenenud. Võrdluseks võib tuua, et 1989. aasta loendusandmetel oli laste arv 23 314 (20,6% rahvastikust). Tartu puhul on langust mõnevõrra kompenseerinud siinsetesse koolidesse väljastpoolt linna õppima asunud lapsed, kellest paljud on ka linnakodanikeks saanud. Tulenevalt sünnitamisealiste naiste suhteliselt kõrgest osakaalust on sündimuse tase olnud püsivalt kõrgem Eesti linnarahvastiku keskmisest. Tööelised (mehed 15-63 ja naised 15-58) moodustavad rahvastikust 62,6% ja nende osakaal on tänu laste arvu vähenemisele püsinud suhteliselt stabiilsena. Vanusestruktuuris on kasvanud eakate inimeste osakaal. 70-aastasi ja eakamaid on 10,3% rahvastikust (1989 - 7,7%). Absoluutarvudes on mehi võrreldes naistega ligi 2,5 korda vähem, mistõttu on linnas palju üksikvanureid.

4.3. Muutused perekonnas ja põlisus

Viimaste aastate ulatuslikud muutused ühiskonna sotsiaal-majanduslikus keskkonnas on toonud kaasa mitmeid muutusi elanike demograafilises käitumises. Kasvanud on üksikemade ja vabaabielude arv, mis on põhjustanud leibkondade arvu suurenemise ja leibkonnas elavate liikmete arvu vähenemise. Nimetatud muutusi tuleb arvestada linna elamuehituspoliitikas, sotsiaalteenuste struktuuri ja ruumivõrgustiku kujundamisel. Otstarbekas on pöörata

tähelepanu põlis- ja mittepõlisrahvastiku erinevale demograafilisele käitumisele. Eestlased moodustavad linna elanikest 74,2%.

Eelnimetatud protsessid mõjutavad Tartu elanike arvu ka linnaositi. Vanema rahvastikuga linnaosade (Supilinn, Ülejõe, Karlova) elanike arvu mõjutab enam sündimuse ja suremuse vahekord, teistes elanike rändeline liikumine. Väljarände tulemusena on vähenenud mitteeestlaste asumiteks olevate Anne, Vaksali, Jaamamõisa, Kruusamäe ja Ropka elanikkond. Ainsa linnaosana on elanike arv jätkuvalt kasvanud Annelinnas. Uute elamute valmimine Varikul, Tammelinnas ja Ihastes suurendab nende linnaosade elanike arvu, mis ei jäta mõjutamata ka linnaehituslikke aspekte.

4.4. Rahvastiku prognoos

Tartu linna rahvastikuprognoosi kohaselt on edaspidi oodata Tartu elanike arvu jätkuvat vähenemist. Peapõhjuseks on 1990. aastal alanud järsk sündimuse langus. Prognoosiperioodil eelkoolialiste ja koolialiste laste arv kahaneb. Märkimisväärselt suureneb vanurite arv. Tööealiste arv on suhteliselt stabiilne, näidates prognoosiperioodil mõningast kasvutendentsi. Arvestades Tartu hariduslikku tõmmet, on ta Tallinna järel üks linnadest, millel on teatud võimalused demograafilise olukorra parandamiseks. Esiteks aitaks sellele kaasa ülikoolilõpetajatele töökohtade pakkumine. Teiseks on kõrgemini tasustatud töökohtade loomise esmane tingimus kõrge haridustase. Linlaste arvu kvantitatiivsele kasvule lisaks õnnestub hariduse baasil rajada alus ka Tartu linna vaimse kvaliteedi tõusule.

5. MAJANDUS

5.1. Siirdeperioodi struktuurinihked

Omariiklus ja üleminek turumajanduse põhimõtetele on toonud kaasa olulised muutused linna majanduskorralduses ja elanike tööhõives. Linna ettevõtluses domineerivad erakapitalil põhinevad väikese ja keskmise suurusega ettevõtted. Kuni 50 töötajaga ettevõtted moodustavad ligikaudu 94% ettevõtete üldarvust. Tegutsevate ettevõtete ja asutuste koguarvu hinnatakse 3400 ja neis töötab umbes 51 600 inimest (54,4% elanikest). Arvestuslikult vähenes aastatel 1989-1998 töökohtade arv linnas ligi 10% (6000 töökohta). Tartus hõivatutest saab avalikus sektoris tööd hinnanguliselt 44% ja selle osakaal on linnaelus jõudsasti kasvanud (1994 - 32,7%). Oluline muutus on toimunud linna kaubanduses ja toitlustuses. 1998. aasta lõpu seisuga oli Tartus 1006 kaubandusettevõtet, kelle kasutuses oli 145 980 m² pinda ja kus leidis rakenduse 4527 inimest. Toitlustusasutustes oli istekohti 10 698 ja linnarahvast teenindas 222 ettevõtet.

Uutes oludes hakkasid Eesti linnade majanduspotentsiaali määrama eelkõige nende geograafiline asend, paiknemine rahvusvahelises kaupade ja turistide voogudes, rahvastiku uuendusvalmidus, senine majandusstruktuur, ettevõtete peakontorite asukohad ja rahvastiku turupotentsiaal. Sellest tuleneb tootmise jätkuv kontsentratsioon Tallinna. Tartu majanduslik areng on paljuski põhinenud kohaliku tähtsusega teenindussektori (kaubandus, pangandus, toitlustus, kindlustus, kinnisvarateenused) kasvul, mis mõneti korvas tööstushõive languse. Võrrelduna üleminekuperioodi algusega on masina-, metalli- ja elektroonikatööstuse töökohtadest säilinud vaid 40%. Vähenenud on ehitusmaterjalide tootmine ja põllumajandussaaduste töötlemine. Ühelt poolt on see seotud erastamise ja massilise ehituse lõppemisega, teiselt poolt linna tagamaa põllumajandusliku tootmise allakäiguga. Põllumajandustoormel põhineva suurtööstuse sulgemise tulemusena on tööhõive Tartu toiduainetetööstuses langenud ligi kolmandiku võrra. Osa töötlevast tööstusest on siirdunud tagamaale, pakkudes ühtlasi konkureerivat transpordi- ja laomajandusteenust. Üksikute läbilöögivõimeliste suurtootjate areng linnas on sõltunud sellest, kuivõrd nad on suutnud hankida välisinvesteeringuid tootmise tehniliseks kaasajastamiseks ja leida oma toodetele uut turgu Läänes.

Venemaa turu kaotamisega on oma tähtsust minetamas Tartu raudteesõlm. Lisaks kaubavoogude vähenemisele on langus toimunud ka reisijate voogudes. Transpordiga seotud inimeste arv on vähenenud ligikaudu 2 korda. Oodatud majanduskasvu pole toonud turismisektori avanemine. 1997. aasta majutusstatistika kohaselt andis Tartu 9% kõigist Eestis majutatutest ja 6% välituristidest. Tartus on 812 majutuskohta. 1997. aastal oli Tartus ööbinutest 60% puhkamas ja 30% tööreisil.

Tööhõives on oluliselt kasvanud puidu- ja trükitööstuse osa. Eelkõige tänu Soome ja Rootsi allhanketöödele on säilinud õmblustööstus, tootmismahu on taastamas aparaadiehitus. Võttes arvesse tartlaste suhteliselt kõrget haridustaset ja kõrgkoolide ning nende juurde kuuluvate instituutide rohkust, on äärmiselt tagasihoidlikuks jäänud kõrgtehnoloogilisel ja intellektuaalsel potentsiaalil põhinevate tootvate töökohtade osakaal. Rahvusvahelise konkurentsivõime tõstmisel on olulise tähtsusega kõrgkoolide ja tootmise koostöö arendamine eelkõige meditsiini, bio- ja keskkonnatehnoloogia vallas. Turu positiivsetest arenguväljavaadetest lähtuvalt on eeldusi turismimajanduse jätkuvaks laienemiseks. Suure tõenäosusega oleks Tartu koht Eesti majanduselus olnud märksa parem, seda valdavalt traditsiooniliste tootmis- ja teenindusharude tehnoloogilise ja organisatsioonilise moderniseerimise kaudu, kui Vene turg toimiks ning rongi- ja bussiliiklusel oleks tähtsam koht suhtlemisel Kesk-Euroopaga.

Eesti ekspordi mahust andis Tartu linn 1997. aastal 3,2%. Domineerivad tootegrupid, mida on valmistatud aastakümneid: puit (21%), mööbel (10%), loomsed tooted (9,9%), toidukaubad (9,4%), masinad ja elektriseadmed (8,2%). Esitatud andmed viitavad Tartu olulisele kohale lähitagamaa toorme väärtustamisel. Tartu teaduspotsentiaali arvestades on teadumahu kate toodete eksport väga tagasihoidlik.

Ettevõtluse arengut kiirendab maareformi lõpuleviimine. 1999. aasta alguse seisuga oli linnavalitsus andnud 66% maksustatud kruntide kohta nõusoleku omandiks vormistamiseks.

5.2. Tööalane side tagamaaga

Muutunud on Tartu teeninduslik tähtsus oma tagamaa suhtes. Tartu töötajatest elab linnast väljas 6000 inimest, nendest Tartumaal 5300. Võrrelduna 1990. aastaga on igapäevase tööalase pendelrände maht kasvanud 1,7 korda. Pendelrände areaal on varasemaga võrreldes märksa laiem. Intensiivistunud on tööjõuvahetus naaberriikidega, kelle töötajatest käib Tartusse tööle 40-60%. Ligi pooled (46%) Tartusse töölesõitjatest on naised. Käimasolevaid arengutrende arvestades võib prognoosida tööjõuareaali laienemist Elva, Jõgeva, Põlva ja Otepää suunas. Selle üheks põhjuseks on kaugtöö laienemisvõimaluste avardamine tänu isiklike autode arvu kasvule ja inseneritehnilistele uutele lahendustele. Teiseks kasvab huvi asuda elama linnast tagamaale, mis võimaldab privaatsemat ja looduslähedasemat elulaadi.

5.3. Ettevõtlus linnaositi

Prognooside kohaselt on ettevõtluse arengupiirkondadeks Kesklinn, Ropka, Tähtvere tööstusrajoon ja Tammelinn (Lembitu ja Väike-Kaar, Raja ja Riia mnt piirkond). Langustrend on täheldatav Ülejõe, Jaamamõisa ja Supilinna osas. Üldkokkuvõttes tuleb nentida, et linna tootmismaa kasutamisisiivsus on madal ja ligikaudu pool maast on seotud mittetootmisliku põhitsükliga või kasutusest väljas.

6. HARIDUS, TEADUS JA KULTUUR

6.1. Alusharidus

Alushariduse kandjaks on koolieelsed lasteasutused. 1998/1999. õppeaastal oli lasteasutuste nimekirjades 4573 last. Võrreldes 1990. aasta algusega on toimunud vähenemine ligikaudu 820 lapse võrra. Koolieelsetes lasteasutustes käib ligikaudu 80% 2-6-aastastest lastest. Lisaks tavalasteasutustele töötavad kehapuuetega, kõne- ja nägemishälvetega, mõõduka ja sügava vaimse alaarenguga laste rühmad. Väljastpoolt linna käib Tartu lasteasutustes 100 last (2,2%). Pedagoogidest on 30% kõrgharidusega, 70% kesk-erihariduse või keskharidusega. Laste arvu kahanemise tõttu on vajalik jätkata lasteasutuste võrgu korrastamist.

6.2. Põhi- ja keskharidus

Linnas on 24 munitsipaalkooli, neist 16 gümnaasiumi. Tartus tegutseb 5 erakooli. Otse haridusministeeriumi alluvuses töötavad Emajõe kool ja Hiie kool. Munitsipaalkoolides õppis 1998/1999. õppeaastal 16 341 õpilast, kellest 1880 (11,5%) elukoht oli väljaspool linna. Aasta-aastalt on väljastpoolt õppima tulijate arv kasvanud. Põhjuseks on Tartu haridusteenuste kvaliteedi kasv ja ka venekeelsete koolide sulgemine maakonnas. Ruumipuudusel õppis koolieelsetes lasteasutustes 210 õpilast. Teises vahetuses käis 1664 last. Riigieelarvest saab palka 1040 ja kohalikust eelarvest 155 pedagoogi. Kuna lähiaastatel on demograafilisest olukorrast tulenevalt ette näha kooliealiste laste arvu märkimisväärset kahanemist (1999-2004 ligikaudu 2000 õpilase võrra), siis on võimalik aastaks 2004-2005 kaotada koolides teine vahetus.

Tulenevalt asjaolust, et tavakooli programmi täitmisega on raskusi 25-30% algklasside õpilastest, on enam hakatud rakendama eriõppe vorme ja astunud samme eriõpetuse tavakooli integreerimiseks. Üldhariduskoolis on vähemalt 7. klassi lõpetanutele, kellel on jäänud pooleli kohustusliku põhihariduse omandamine, loodud eraldi võimalused kutseõppeks ja haridustee jätkamiseks. Katseliselt on puuetega inimestele hakatud alates 10. klassist andma kutseõpet, et nad saaksid parema ettevalmistuse eluks. Tulevikus nähakse gümnaasiume enam ülikooli astujaid ettevalmistatavatena. 1997. aastal läks põhikoolist gümnaasiumi 84% ja gümnaasiumist kõrgkooli 58% õpilastest. Probleemiks on asjaolu, et ligi kolmandik gümnaasiumi lõpetanutest tuleb tööturule kutsealase ettevalmistuseta.

6.3. Kutseharidus

Tartu kutsekoolides õppis 1997/1998. õppeaastal 2433 õpilast, neist mehi 1121 (46%). Valdav osa (70%) õpilastest on pärit Lõuna-Eestist. Ligikaudu 60% asub kutsekoolidesse õppima peale põhikooli. Gümnaasiumi lõpetanutest astub kutsekoolidesse 10-12%. Riiklikult finantseeritavaid kutsekoole on Tartus kolm: Tartu Ehitus- ja Kergetööstuskool, Tartu Tööstuskool, Tartu Toidutööstus- ja Teeninduskool. Munitsipaalharidusasutustest toimus ainsana kutsealane ettevalmistus Tartu Õppekeskuses. Erakutseõppeasutusi on Tartus kolm, millest kaks annavad rakendusliku kõrghariduse. Kokku on Tartu kutseõppeasutustes võimalik õppida 47 erialal.

6.4. Täiskasvanuharidus

Täiskasvanute haridus jaguneb kolmeks: tasemekoolitus, tööalane koolitus ja vabahariduskoolitus. Tasemekoolituse võimalusi pakuvad Tartu Täiskasvanute Gümnaasium ja Avatud Ülikoolid. Tööalane ümber- ja täienduskoolitus baseerub kursustel. Võimalusi selleks annavad Tartus kõrgkoolid, kutseõppeasutused ja ligi 50 koolitusfirmat. 1996. aastal osales kursustel üle 10% tööealistest linlastest. Nõutavamateks on võõrkeeled, psühholoogia, arvutiõpe ja raamatupidamine. Vabahariduskoolituseks, mis arendab loovust, algatusvõimet ja üldkompetentsust, on Tartus võimalused väga mitmekesised. Ainuüksi Tartu Kultuuriülikoolis

on 10 aasta jooksul õppinud üle 6100 inimese.

6.5. Huviharidus

Tartu Linnavalitsuse haridusosakonna alluvuses on 8 ja kultuuriosakonna alluvuses 3 huvikooli. Lisaks töötab 4 erahuvikooli, Lasteteater, huviklubid jne. Kokku leiab neis tegevuse ligikaudu 40% Tartu õpilastest. Olulisel kohal linnas on sporditegevus. Tegutseb üle 100 spordiklubi, kus kokku on ligi 7000 harrastajat. Linna eelarvest toetatakse 36 spordiala. Linna huvikoolides töötab 467 inimest, neist pedagoogidena 314.

6.6. Kõrgharidus ja teadus

Tartu kõrgkoolides õpib ligikaudu 13 000 üliõpilast ja akadeemilise personali arv ulatub üle 1800. 1990. aastatel on Tartu kõrgkoolide osatähtsus kvantitatiivselt Eesti kõrghariduses vähenenud. Esiteks on see seotud uute kõrgkoolide asutamisega eelkõige Tallinnas. Teiseks on vähenenud vastuvõtt Eesti Põllumajandusülikooli. Kui 1990. aastal moodustasid Tartu Ülikooli ja Eesti Põllumajandusülikooli üliõpilased 51% Eesti üliõpilaskonnast, siis 1998. aastal 28,2%. Kõrgkoolide sisulist potentsiaali iseloomustab asjaolu, et Eesti kõrghariduses ja teaduses töötavatest magistritest ja doktoritest oli 1996. aastal Tartu teadusasutustes 1192 inimest e 47,8%. Linna kõrgkoolides oli 64,7% Eesti magistri- ja doktoriõppes osalejatest.

Eesti ainus *universitas* on Tartu Ülikool. Siia kuulub 10 teaduskonda, 33 instituuti, 8 kliinikut, 17 osakonda, 13 keskust ja 3 kolledžit, lisaks raamatukogu, muuseumid, botaanikaaed ning Füüsika Instituut. Tartu Ülikool hõlmab 70% linna kõrgkoolide üliõpilaste arvust ja üle poole akadeemilisest personalist.

Eesti Põllumajandusülikoolis õpib 2200 üliõpilast. Põllumajandusülikooliga on assotsieerunud 6 teadusinstituuti: Eesti Taimebiotehnika Uurimiskeskus EVIKA, Eksperimentaalbioloogia Instituut, Zooloogia ja Botaanika Instituut, Metsamajanduslik Uurimisinstituut, Polli Aianduse Instituut, Keskkonnakaitse Instituut ja Loomakasvatuseinstituut. Arvestades nende panust ja tegevusvaldkondi võib öelda, et EPMÜ katab oma tegevusega üsna ühtlaselt kogu Eesti.

Tartu rakenduskõrgkoolid on Tartu Lennukolledž, Tartu Õpetajate Seminar, Tartu Meditsiinikool, Tartu Teoloogia Akadeemia, EEKBL Kõrgem Usuteaduslik Seminar, Audentese Kõrgema Ärikooli Tartu Kolledž ja Mainori Majanduskooli Tartu filiaal. Rakenduskõrgharidust pakuvad ka Tartu Kunstikool ja H. Elleri nim Tartu Muusikakool.

Teadusasutustest on Tartus veel Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum koos Eesti Keele Instituudi töötajatega, Eesti Spordimuuseum, Tartu Kunstimuuseum, Tartu Linnamuuseum, Tartu Observatoorium, Eesti Biokeskus, Ökoloogia Instituudi Tartu osakond. Teadus- ja arendustöö tugistruktuuridest paiknevad Tartus Euroopa Liidu Haridus- ja Teadusprogrammide Eesti Sihtasutus Archimedes, Euroopa Liidu Innovatsiooniinfo Keskus FEMIRC, Eesti Hariduse ja Teaduse Andmesidevõrk EENet ja Sihtasutus Tartu Teaduspark.

Tartu teadusasutustele eraldati 1998. aastal 136,7 miljonit krooni ehk 55,5% kogu Eesti teadusrahadest. Märkimisväärne on, et 1996. aastal laekus 92% Tartu teaduses kasutatud rahast riigieelarvest. Teaduse harustruktuuridest on Tartus selge ülekaal loodusteadustel, arstiteadusel ja põllumajandusteadusel. Äärmiselt väike on tehnikateadlaste osakaal. Ka humanitaar- ja sotsiaalteadlaste osakaal ei vasta nende harude osatähtsusele Tartu kõrghariduses.

Tartu teadlastel on märkimisväärne osa mitmetes teadusvaldkondades. Osaletakse rohkem kui 30 Euroopa Liidu teadus- ja arendustöö raamprogrammide projektis ja paljudes teistes rahvusvahelistes teadusprojektides ja koostööprogrammides. Tartu Ülikooli kliinikutes tehtav uurimistöö nagu igapäevane haiglapraktikagi orienteerub maailma tipptasemele. Tartus paikneb ka Eesti ainuke naiste kunstliku viljastamise keskus. Teadustöö tulemusena saavad

traumatoloogid hakkama inimese deformeerunud käte või jalgade pikendamise ja liigeseproteeside paigaldamisega. Tartus on Baltimaade ainus luuüdi siirdamise keskus. Tartu Ülikoolis on leiutatud maailma esimene valutü, objektiivne ja mugav lihaste diagnostika seade müomeeter, mille katseseeriad valmivad samuti Tartus. Tartus ehitatud erinevad laserid võimaldavad ravida raskeid ja kroonilisi nahahaigusi, teha teadusuuringuid ja korraldada atraktiivseid laserivaatemänge. Tartus konstrueeritakse ja valmistatakse unikaalset teadusaparatuuri. Aatomkihtsadestuse tehnoloogiat kasutades suudavad ülikooli füüsikud valmistada titaanoksiidi jt ainete üliõhukesi kilesid, mille paksus, struktuur ja omadused on kontrollitavad ja varieeritavad. Sellised kiled on perspektiivsete materjalidena kasutatavad andurite valmistamisel, meditsiinis proteeside koesõbralike katetena ja mujal. Tartu Ülikooli keemikud ja füüsikud on loonud uusi meetodeid ja seadmeid looduskeskkonna analüüsimiseks ning puhastamiseks kahjulikest ainetest.

Bioloogia, meditsiini ja keemia piirimaal töötavate geneetikute, molekulaarbioloogide ja biokeemikute uurimistulemusena pakutakse välja praktilisi lahendusi biotehnoloogias. Moodsa geenitehnoloogia alal on Tartu Ülikooli ja Eesti Biokeskuse koostööna loodud uut tüüpi diagnostikad. Pärilike, omandatud ja nakkushaiguste diagnoosimiseks kasutatakse DNA-kiipide tehnoloogiat. Jätkub intensiivne teadus- ja arendustöö geenvaktsineerimise ja geeniteraapia alal.

Tartu on Eesti põllumajandusteaduste ning nendega haakuvate teadusvaldkondade (metsandusteadused, veterinaarmeditsiin, keskkonnakaitse, osa loodusteaduste harusid) keskus. Tegeldakse jätkusuutlike loodusressursside kasutamise ning regionaalarengu uurimise ja planeerimisega, keskkonnaseisundi hindamise ja keskkonnakaitsega, embrüotehnoloogiate, biosünteesi, toiduainete kvaliteedi hindamise ja loodussäästlike taimekaitsemeetodite ja -vahendite loomisega. Uuritakse saagikuse suurendamise võimalusi. Tegeldakse loodusliku mitmekesisuse probleematikaga, alates alus- ning rakendusuringutest, ja vastavate kollektsoonide säilitamise ning täiendamisega.

Tartu Observatooriumi uurimistulemused annavad uut teavet maailmaruumi ehitusest. Eesti Kirjandusmuuseumi rahvaluulearhiivi tähtsus ulatub kaugele üle eesti keele piiride. Tartu arvutilingvistid töötavad eesti keele arendamiseks infoühiskonna suunas. On loodud vajalikud vahendid keeletehnoloogilisteks tekstitöötlus- ja otsisüsteemideks. Tartu on üks kultuurisemiootika rahvusvahelisi keskusi.

Kõrgemad usuteaduslikud õppeasutused ja kristlikud kirikud aitavad kujundada ja hoida Tartu vaimsust.

6.7. Kultuur ja vaba aja veetmine

Tartu kultuuripilt (kultuur ja sport) on mitmepalgeline. Tartu kultuurielu formaalse aluse moodustavad: teatrid (Vanemuine, Lasteteater, Emajõe Suveteater), muuseumid (Eesti Rahva Muuseum, Eesti Kirjandusmuuseum, Tartu Kunstimuuseum, TÜ muuseumid, Eesti Spordimuuseum, Tartu Linnamuuseum oma filiaalidega, Tartu Mänguasjamuuseum, väljapaistvate kultuuritegelaste majamuuseumid), raamatukogud (Tartu Ülikooli Raamatukogu, O. Lutsu nim Tartu Linna Keskraamatukogu oma filiaalidega jt), kunstigaleriid ja -kauplused (Tartu Kunstimuuseumi Kivisilla pildigalerii, Tartu Kunstimaja, Sebra galerii, Obu galerii, Tuvikese kunstikauplused jt), kirjastused, trükikojad, raamatupoed jm (raamatukirjastused Ilmamaa, Ilmatar, TÜ kirjastus, Kroonpressi trükikoda, Greif jt), üliõpilasseltsid ja korporatsioonid (EÜS, Rotalia, Sakala, Estica, ENÜS jt), koolid (I ja II Lastemuusikakool, Lastekunstikool, Kultuuriülikool, Kalevi Spordikool jt) ja noortemajad (Laste ja Noorte Maja, Noorte Loodusmaja, Noorte Tehnikamaja), spordibaasid (Ihaste Ratsaspordikeskus, Vooremäe suusa- ja rahvaspordikeskus, Livonia spordikompleks, Visa spordihall, spordiselts Kalevi vee- motospordiklubi Kvissentalis, TÜ spordihall ja staadion, Tamme staadion), mitmeotstarbelised kultuuri ja vaba aja kompleksid (Laululava, näitusehall Tähtveres), meediaasutused (Tartu Postimees, ajakiri Pere ja Kodu, ajakiri Akadeemia, Tartu Raadio, Alo TV jt), rahvakultuuri-

ja -spordialast tegevust võimaldavad kohad ja asutused (Tiigi Seltsimaja, klubid, ringid jm), rahvusvähemuste kultuuriseltsid (vene, juudi, saksa, armeenia, ingeri-soome, slaavi jt) ning rahvakultuurile orienteeritud vabariiklikult kaalukas Vanemuise Selts.

1990. aastatel lõpetasid oma tegevuse rahvakultuurikeskus Sinimandria, noortemaja Sõprus, mitmete suuretegevõtete klubid, mistõttu on rahvakultuurialane tegevus madalseisus. Kultuuri- ja vaba aja veetmise paikade mitmekesisuse puudumine piirab erinevate tasandite kultuuri- ja spordiürituste korraldamise võimalusi.

Rahvuskultuuri säilitamise ja uurimise seisukohalt on olulised uurimisasutused, kultuurikollektiivid ja muuseumid. Eesti Rahva Muuseumis asub suurim 1918.-1940. aastate etnograafiakogu. Tartus on eeldusi rahvuskultuuri uurimiskeskuse rajamiseks.

Pikaajaliste traditsioonidega mitmežanriline Vanemuise teater etendab suurt osa linna kultuurielus. Teatrielu ilmestavad veel Tartu Lasteteater, Emajõe suveteater, festivalid jm.

TÜ aula, Tartu Laululava ja 1998. aastal rekonstrueeritud Vanemuise Kontserdimaja olemasolu loob soodsad võimalused ka külalisesinejate kohaletoomiseks.

Tartu on laialt tuntud vabariikliku ja rahvusvahelise tähtsusega rahvaspordiürituste toimumispaigana, neist tuntuimad on Tartu Maraton, Rattaralli ja Sügisjooks. Spordi viljelemine toimub nii tipp- kui ka harrastus- ja tervisespordi tasemel. Suunaks on sportimistingimuste loomine kõikidele linnakodanikele, rajamisel on tervise- ja veekeskus. Spordi arendamisel on suund võetud spordiklubide toetamisele.

Noorte elu aktiveerimiseks linnas toetatakse erinevaid noorte poolt algatatud projekte. Kujunemas on esimene noortekeskus, kus noored oma pealehakkamist läbi oma tegemiste proovida saavad. Alus on pandud noorte huvi- ja teaduskeskuse Ahhaa väljaarendamisele. Ülelinnalist ja ka vabariiklikku kaalu omavad kõrgkoolide korraldatavad tudengiüritused.

7. TERVISHOID

7.1. Arstiabi

Tervishoius tuleb eristada kolme põhilist valdkonda: esmatasandi arstiabi, kiirabiteenistust ja kõrgema, s.o teise ja kolmanda etapi arstiabi. Esmatasandi arstiabi seisneb perearsti- ning taastus- ja pikaarsti korralduses. See valdkond on vahetult linna korraldada (kuid mitte vahetult finantseerida) ja tihedalt seotud ka sotsiaalsüsteemiga.

Linna ülesandeks on korraldada perearstide tööd. See leiab väljenduse perearstidega sõlmitavates lepingutes, kus määratakse perearstide töö tingimused. Perearstisüsteem on Tartus muu Eesti ja eriti Tallinnaga võrreldes eeskujulik. Perearstisüsteem töötab linna huve arvestades.

Tartus on välja arendamata taastus- ja pikaravisüsteem. Seni on vastavat teenust osutanud TÜ Kliinikum, kes on linna patsientidele lisaks haigekassa nimekirjas olevatele teenustele osutanud täiendavaid protseduure, mida linn on finantseerinud. Siiski ei saa olukorda pidada rahuldavaks. Üsna kallist hooldusteenust osutatakse patsientidele, kes võiksid olla vanadekodus või koduhoolduses. 1998. aastal registreerisid TÜ Kliinikumi haiglad ja perearstid pikaravile suunamiseks 577 isikut (290 haiglatest). Keskmise ooteperiood haiglatest paigutatutel oli 4,7 päeva.

Kiirabiteenuseid finantseerib riik, teenust korraldab Tartu linn koostöös TÜ Kliinikumiga. Kiirabiteenuste olukord on rahuldav, kuid suurema efektiivsuse ja parema kvaliteedi võiks tuua tihedam koostöö TÜ Kliinikumi ja ümbritsevate maakondade kiirabide vahel.

Kõrgema etapi arstiabi Tartus tagab Tartu Ülikooli Kliinikum, kus on kokku 1435 ravivoodit. 1997. aastal raviti siin 42 200 haiget, kellest ligikaudu 35% olid tartlased. Ambulatoorse esmatasandi arstiabi külastusi oli 277 500 ja koduvisiite 39 200. Eriarstiabi arstikülastusi oli 429 400 ja koduvisiite 1700. Linnas asuvates üldarstiabi raviasutustes töötab 633 arsti ja 1103 õendusala töötajat.

8. TOIMETULEK JA HOOLEKANNE

8.1. Töötus

Tartumaa Tööhõiveameti andmetel on töötus viimastel aastatel püsinud suhteliselt stabiilsena. Tööhõiveametis registreeriti 1998. aastal 2205 registreeritud töötajat ja 996 ametlikku töötut (1997. aastal olid arvud vastavalt 1982 ja 895). 1999. aasta jaanuaris oli töötutest ligi kümnendik kõrgharidusega, neist enim oli majandusalase ettevalmistusega inimesi. Registreeritud töötute hulgas on kasvanud 16-24-aastaste noorte osakaal, mis eelmisel aastal küündis 17,5%-ni.

8.2. Elanike toimetulek

Küsitlusuuringu kohaselt loevad tartlased ennast Eesti keskmisest pisut madalama sotsiaalse staatusega gruppi kuuluvateks. Statistilise analüüsi põhjal võib öelda, et Tartu on Eesti keskmisest paremas olukorras. Seejuures on eri sotsiaalsete gruppide jaotus toetuse taotlejate hulgas ligilähedane riigi keskmisele. Toetuse taotlejate hulgas on väiksem töötute (Tartus 15% ja Eestis 29%) ja suurem pensionäride osakaal (32% ja 17,8%). Seda võib põhjendada tööturu suhteliselt hea tasakaaluga ja pensionäridele linnavalitsuse poolt tehtud lisasoodustustega toetuste taotlemisel. 1998. aastal maksti toimetulekutoetust ligikaudu 2000 inimesele kuus (4358 peret aastas), mis moodustab 8-9% linna elanikkonnast. Toimetulekutoetust taotlenud peredest on kogu aasta vältel toetust saanud 11,7% (1997-12,4%), 10-12 kuud 20% (1997-21,5%). Seega võib väita, et suurem osa peresid ei ole mitte pidevates toimetulekuraskustes, vaid nende probleemid on lühemaajalised ja seotud näiteks töökoha kaotuse või mõne muu pere materiaalsel olukorda ajutiselt halvendava situatsiooniga. Toimetulekutoetust saanud pere ühe pereliikme keskmine sissetulek oli 1998. aastal 426 krooni ja keskmiselt maksti toetust ühe taotluse kohta 647 krooni (riigi keskmine 611 krooni).

Majanduslikult kõige halvemas seisus on Eestis tervikuna ja ka Tartus lastega pered. Kuna ühe lapsega peresid on toimetulekutoetuse saajatest 54,8% (Eestis 51,3%), siis ei saa laste arvu perekonnas pidada olukorda halvendavaks tingimuseks. Laste arvu suurenedes lastega perede osa toimetulekutoetuse saajate hulgas langeb. 1998. aastal rakendus Tartus uus peretoetuste süsteem, mille alusel toetati enne sünnitust 847 ema 1050 krooni ulatuses ja peale lapse sündi määrati toetus 704 juhul 450 krooni ulatuses.

Lisaks regulaarselt makstavale ja garanteeritud minimaalset sissetulekut võimaldavale toimetulekutoetusele on küllalt suur grupp tartlasi hõlmatud ka ühekordsete või ebaregulaarsete toetustega. 1998. aastal maksti toimetulekutoetust 15,4 mln krooni, täiendavaid toetusi 8,2 mln krooni (ligi 20 000 inimest), sihtotstarbelisi toetusi sotsiaalsete erivajadustega inimestele 1,7 mln krooni (3800 inimest) ja laste toidutoetust linna eelarvest 4,5 mln krooni (ligi 4500 kooliõpilast ja lasteaialast s.o u 25% lasteasutustes käivatest lastest). Seega võib väita, et umbes 1/4 Tartu elanikkonnast on hõlmatud regulaarse või ühekordse sotsiaalabiga.

8.3. Sotsiaalkindlustus

1998. aasta lõpus oli Tartus 25 694 pensioni ja toetuse saajat, kellest 5801 (23%) töötas. Pensionäridest 17 658 (69%) olid naised. Valdav osa olid vanaduspensionärid 19 825 (77%), invaliidisuspensionäre oli 4451 (17%).

9. TEHNILINE INFRASTRUKTUUR

9.1. Hoonestus ja elamud

1997. aasta hinnangute kohaselt oli Tartus 41 400 eluruumi, millest erasektorile kuulus 27 500. Elamureformist tulenevalt on ligi 98% korteritest erastatud. Nende omanikud on oma majade haldamiseks loonud korteriühistud, mis erinevatel põhjustel pole veel efektiivselt rakendunud. Korterite tagastamine õigusjärgsetele omanikele on tekitanud ligikaudu tuhat “sundüürnikku”, kelle toetuseks linn peab leidma vahendeid.

Ligikaudu 40% linna elanikkonnast elab 1970.-80. aastatel ehitatud paljukorterilistes elamutes. Suuremad elamupiirkonnad on Annelinnas, Ränilinnas, Veerikul (Ravila-Ilmatsalu piirkond) ja Ropkas (Rahu tn ja Vasara-Alasi tn piirkond).

Linna tootmispiirkondadeks on Ropka tööstusrajoon koos Ropka-Karlova siirdealaga ja Tähtvere tööstusrajoon (Ravila-Betooni-raudtee-Ringtee kvartal). Nendesse piirkondadesse on koondunud oluline osa linna tootmis-, hulgikaubandus- ja transpordiettevõtetest. Seoses tööstusliku tootmise osakaalu märgatava vähenemise ja ümberprofileerumisega on toimunud ka neis piirkondades hoonete ja territooriumite sihtotstarve oluliselt muutumine. Reeglina on tootmishoonetele lisandunud suuremas või vähemas mahus äri- ja büroofunktsioon. Peale Nõukogude armee lahkumist jäi kasutuseta linna kirdepiiril olev Raadi lennuväli. Selle rakendamiseks on koostamisel linnaosa üldplaneering, mille valmimine loob tegevuskava Raadi lennuväljaga piirnevate alade (Jaamamõisa elamu- ja tööstuspiirkond, Raadi rekreatsiooni ala jne) arenguks.

Ajaloolistes elamupiirkondades nagu Karlova, Tähtvere, Supilinn, Tammelinna vanem osa domineerivad puitkonstruktsioonidega korterelamud ja vähemal määral ka eramud. 1950.-60. aastatel rajati rida uusi eramurajoone - Tammelinn, Veeriku, Ropka, Raadi jne. 1990. aastate elamuehituses on valdavad eramud ja ridaelamud, mis on koondunud peamiselt Uus-Ihaste, Veeriku piirkonda, Tammelinna (peamiselt Savi-Vaarika-Tammeoksa piirkond) ja Varikule (Voolu tn). Oluline osa Tartu elamuehitusest on suundunud linna lõunapiiri taha - Ülenurme ja Haaslava valda. Vähemal määral on elamuehitus aktiveerunud ka Tartu, Tähtvere ja Luunja vallas. Linnavalitsuse arvestuste kohaselt on viimase kolme aasta jooksul võetud kasutusele 8941 m² uut elamispinda.

9.2. Veevarustus ja kanalisatsioon

Linna ühisveevõrgust tarbib joogivett 90-95% elanikest. Individuaalelamurajoonides (Supilinn, Vana-Ihaste, Raadi, Veeriku, Tammelinn) on paljudel salvkaevud, mille joogivee kvaliteet ei vasta kehtestatud normidele kõrge raua- ning nitraatidesisalduse ja bakterioloogilise reostuse tõttu. Tsentraalvõrgu pikkus on 161 km, millest renoveerimist vajab 50 km. Ühisveevõrgu laiendamiseks on vaja ehitada ligi 60 km uut veetorustikku.

Kanalisatsioonitorustik (pikkus on 171 km) on paljudes lõikudes amortiseerunud. Põhiosa linna kanalisatsioonist on ühisvoolne, kuhu suunatakse nii reo- kui sadevesi. Aeg-ajalt tekib probleeme eelvoolu aladimensioneeritusega, kuna eelvool ei lase läbi vajalikku hulka sadevett, mistõttu madalamates kohtades esineb uputusi. Mõnedes linna piirkondades on tsentraalne kanalisatsioon välja ehitamata või osaliselt välja ehitatud (Vana-Ihaste, Adra-Künni piirkond Raadi linnaosas, Veeriku, Tammelinna eramajade piirkonnad jne), mitmetes linna piirkondades on kanalisatsioonitorustik amortiseerunud (Supilinn, Tammelinna erinevad piirkonnad jne).

9.3. Teed ja tänavad

Tartu tänavate üldpikkus on 282 km, millest 105 km on kruusakattega (peamiselt eramurajoonid ja äärelinna tänavad). Kõnniteede ühekordne pikkus on 258 km. Põhitänavate olukord on hea ja selle hoiul lähtutakse liikluskoormuse ühtlustamisest. Mikrorajoonide tänavad on asfaltkattega ja vajavad remonti põhiliselt sõltuvalt vanusest. Üha olulisemaks muutub tänavate omanike küsimus (eelkõige kvartalisestest tänavate puhul).

Tänavavalgustuse probleemsemad kohad on linna sissesõidud (Veeriku linnaosa), Ropka tööstusrajoon (Ringtee-Turu-Tähe-Vasara tn), eramurajoonide (Tammelinn, Variku, Raadi) äärealad (uusehitiste piirkonnad) ja Ihaste elamurajoon.

Tõsine probleem on Tartu kesklinnas parkimine.

9.4. Elektrivarustus

Tartu linna elektritarbimine oli 1997. aastal 319 GWh, mis moodustas 5,6% Eesti kogurealisatsioonist. Linna elektrivarustus põhineb 330/110/35/15/6 kV alajaamadel. Toitejaamade summaarne võimsus on 148,6 MVA. Jaotusvõrk töötab 6 ja 10 kV nimipingel ja on välja ehitatud kaabelliinidena. Madalpingevõrk on 0,4 kV, selles on õhuliine üle 200 km ja kaabelliine 300 km. 01.01.1998 seisuga oli Tartus 1298 juriidilisest isikust klienti ja 43 720 kodutarbijat.

Elektrivarustuse suurimateks probleemideks on suured energiakaod (1997. aastal 15,5%), kahe jaotuspinge (6 ja 10 kV) olemasolu, pinge kvaliteedi tagamine ja 110 kV õhuliini Ülejõe-Kesklinna läbimine. Probleemseteks piirkondadeks on vanad eramurajoonid (Tähtvere, Veeriku, Tammelinn), arenevad piirkonnad (Uus-Ihaste), vanemad korterelamute piirkonnad (Anne I mikrorajoon) ning samuti Ihaste aiamajapiirkond. Nendes linnaosades on elukondliku elektritarbimise kasv elektriküttele ülemineku tõttu olnud suurem elektrieskirjade järgi planeeritud ja tekitanud 0,4 kV elektrivõrgu ülekoormatuse.

9.5. Soojamajandus

Linnas kasutatakse kaug-, lokaal- ja kohalikku kütet. Linnas on 6 suuremat ja üle 60 väikekatlamaja, kaugkütte osa elamute ja asutuste soojaga varustamisel on ligi 75%. Kaugkütte katlamajad on enamikus vanad, kuid tehniliselt korras. Tartus on 83 km soojusvõrke ja nende keskmine vanus on umbes 20 aastat. Kaugkütte katlamajad ületavad Tartu soojatarbimise tippkoormuse 1,9 korda. Väikekatlamajad paiknevad linnas hajutatult. Kütusena kasutatakse gaasi, kivisütt, masuuti, põlevkivi või küttepetrooli. Linna standardaasta summaarne sooja toodang on 600 GWh.

Linna soojamajanduse peamised probleemid seonduvad soojusvõimsuste suure ülejäägi, teravnenud konkurentsi ja soojatootmise suure laenukoormusega (1999. aasta alguseks 295 mln krooni). Linna soojusvõrkude soojuskaod on 18- 24%, mis lääneriikidega võrreldes on 3- 4 korda kõrgemad.

9.6. Kütuste kasutamine

Tartu kütusebilansis moodustavad importkütused 60% ja kohalikud kütused 40%. Gaasi osa on 27%. Viimastel aastatel on tõusnud biokütuste osatähtsus, millega on kaasnenud ka tööhõive kasv Tartu tagamaal. Eramuis on valdavaks kütuseks puit (61%), sellele järgnevad kivisüsi (17%) ja tükkturvas (13%). Gaasile, turbabriketile ja elektrile langeb igapähele 3%. Tartu linna maksimaalne arvutuslik gaasi tarve on 40 000 m³/h. Üleminekuperioodil on gaasi tarbimine vähenenud ligi 3 korda, põhjuseks on olnud soojatarbimise langus nii tööstuses kui elukondlikus sektoris. Seda on tinginud tootmise ümberorienteerumine uutele tooteliikidele, energiasäästlikumatele tehnoloogiatele, energiasääst elamutes ja kohalike biokütuste kasutuselevõtt.

9.7. Telefonside

Täielikult on välja ehitatud sidevõrgud suuremal osal Tartu linna territooriumist (Annelinn, Ülejõe, Raadi, Kesklinn, Tähtvere, Supilinn, Veeriku, Maarjamõisa, Ropka tööstuspiirkond). Valdavalt on telefoniseeritud Karlova piirkond. 1999. aastal varustatakse digitaalvõrguga Tammelinn ja Ujula-Lubja-Liiva piirkond. Eesti Telefoni äriplaani kohaselt kaetakse linn digitaalvõrguga 2002. aastaks.